Oppimisen tukipilarit

Miten varmistetaan oppimiselle ja koulunkäynnille riittävä tuki?

Oppilas keskiöön tuen portailla

JOKAISELLA OPPILAALLA on oikeus saada omien tarpeidensa mukaista tukea ja ohjausta. Periaate korostuu peruskoulussa, jossa luodaan pohja tuleville opinnoille ja elämälle. Tämä koskee niin vahvaa tukea tarvitsevia kuin erinomaisesti koulussa menestyviä oppilaita. Laadukkaasti järjestetty henkilökohtainen oppimisen tuki hyödyttää kaikkia oppilaita.

Perusopetuslakia uudistettiin vuonna 2010, jotta perusopetuksen oppilailla olisi paremmat mahdollisuudet saada tarvitsemaansa tukea. Tarkimmin säädettiin byrokratiasta, joka näyttääkin lisääntyneen uudistuksen myötä. Todellisuus on kuitenkin osoittanut, että oppimisen tukea ei ole läheskään kaikissa kunnissa ja kouluissa tarjottu tai järjestetty lain vaatimalla tavalla. Huolestuttavinta on, etteivät oppilaan oikeudet toteudu tasa-arvoisesti koko maassa.

Erityiskouluja ja -luokkia on lakkautettu huomattava määrä lakimuutoksen jälkeen. Tukea tarvitseville oppilaille suunnattuja oppitunteja, erityisopettajia ja samanaikaisopetusta ei ole riittävästi. Vaikuttaa siltä, että oppilaan tuki kyllä suunnitellaan ja kirjataan pedagogisiin asiakirjoihin, mutta käytännössä sitä ei pystytä toteuttamaan. Opettajan aika ei riitä huomioimaan jokaista oppilasta haluamallaan tavalla.

Parhaimmillaan uudistus on nähty kehittyneenä yhteistyönä ja suunnitelmallisuutena kunnissa, joissa todelliseen oppimisen tukeen on haluttu laittaa riittävästi myös taloudellisia voimavaroja. Pahimmillaan kolmiportainen tuki on toiminut säästökeinona, jossa erityisopetusryhmiä on voitu vähentää järjestämättä korvaavaa tukea. Tilanteet, joissa erityisen tuen oppilaat opiskelevat kokoaikaisesti muun opetuksen yhteydessä, täysin ilman tukitoimia, ovat aivan liian yleisiä.

Oppilaat tarvitsevat opettajan aikaa ja tukea. Juuri tätä opettajat ovat valmiita antamaan, kunhan heille annetaan siihen mahdollisuus. Jotta aikaa todelliseen tukeen olisi, on opetusryhmien oltava järkevän kokoisia. Erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden tarpeet ovat vielä suuremmat, joten heidät on otettava huomioon ryhmän koossa. Tämä ei toteudu ilman nykyistä tiukempaa lainsäädäntöä.

Olli Luukkainen
puheenjohtaja
Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Näin OAJ selvitti oppimisen tukea

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ halusi selvittää, miten oppimisen ja koulunkäynnin tuki, niin sanottu kolmiportainen tuki, toimii. Perusopetuslaki uudistettiin vuonna 2010 koskien oppimisen ja koulunkäynnin tukea[1]. Lain pohjalta uudistetut opetussuunnitelmat otettiin käyttöön elokuuhun 2011 mennessä. Vuoden 2010 lainsäädäntömuutoksen vaikutuksia on tutkittu suhteellisen vähän, mistä johtuen lisäselvityksen tekeminen nähtiin tarpeelliseksi.

OAJ on kritisoinut aiemmin tehtyjä selvityksiä siitä, että ne ovat keskittyneet tuen hallinnollisiin prosesseihin ja asiakirjoihin, eivätkä ole kuvanneet oppilaiden konkreettisesti saaman tuen todellista tilaa. Selvityksissä on korostettu erityisesti koulutuksen järjestäjien ja rehtorien näkökulmia, kun taas oppilaiden ja opettajien näkökulma on jäänyt vähäisemmäksi.

OAJ toteutti selvityksen kyselynä keväällä 2017. Kohderyhmänä olivat opettajat, johtajat ja rehtorit, jotka ovat OAJ:n ja Finlands svenska Lärarförbundetin jäseniä. Vastaajat poimittiin satunnaisotannalla järjestöjen jäsenrekisteristä, ja heille lähetettiin sähköpostilla linkki kyselylomakkeeseen. Kyselyyn vastasi yhteensä 564 henkilöä, joista opettajia oli 520 ja esimiehiä 44. Kyselyyn vastanneista opettajista luokanopettajia oli 216, aineenopettajia 131, erityisopettajia 72, erityisluokanopettajia 58 ja muita opettajia 43. Vastaajista naisia oli 81 prosenttia ja miehiä 19 prosenttia. Vastaajien keski-ikä oli 46 vuotta.

Kyselyssä OAJ pyysi opettajia, johtajia ja rehtoreita arvioimaan valtioneuvoston lainsäädäntömuutokselle asettamien tavoitteiden toteutumista. OAJ halusi selvittää, miten kolmiportainen tuki toimii tehostetussa ja erityisessä tuessa, ja ovatko oppilaitosten tuen resurssit olleet riittävät. Vastaajia pyydettiin kertomaan myös, miten lainsäädäntömuutos on vaikuttanut oppilaiden saamaan tukeen ja opettajien työnkuvaan. Haluttiin tietää, miten kunnat ovat kehittäneet kolmiportaiseen tukeen liittyviä käytänteitä, ja kuinka paljon opettajat ovat saaneet täydennyskoulutusta kolmiportaisesta tuesta. Lisäksi vastaajilta pyydettiin kehitysehdotuksia kolmiportaisen tuen parantamiseksi.

Oppimisen tukipilarit

SELVITYKSEN TAUSTALLA 4–9

→ Selvitys arvioi lain tavoitteiden toteutumista käytännössä 4
→ Lakimuutosta tarkastelleet selvitykset tarvitsevat jatkoa 5
→ Mistä kolmiportaisessa tuessa on kysymys? 6
→ Tukea saavien määrä on kasvanut vuosina 2011–2017 8
→ Oppimistulokset heikentyvät Suomessa 9
→ Suuressa ryhmässä opiskelu ei sovi kaikille 9
→ Kuntien itsearviointi tärkeää kolmiportaisen tuen toteutumisen kannalta 9

SELVITYKSEN TULOKSET 10–23

→ Raha ratkaisee oppilaan tuen, ei tuen tarve 10
→ Tehostetulla tuella vain vähän vaikutuksia 12
→ Samanaikaisopetus toimiva tukimuoto 13
→ Yleisen ja tehostetun tuen ero selkeämmäksi 13
→ Erityisen tuen oppilaan oikeudet eivät aina toteudu 14
→ Tehtäväkenttä laajentunut, työmäärä kasvanut 16
→ Paperityö vie aikaa opettamiselta 18
→ Pedagogisten asiakirjojen hyödyllisyys 18
→ Moniammatillisuudelle kiitosta, kokoonpanoa pienemmäksi 20
→ Kunnissa keskitytty hallintoon, oppilaan tuen tarve syrjässä 22

TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN 24–25

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET 26–27

Lähteet 28

Liite: Lakimuutosehdotukset 30

Selvitys arvioi lain tavoitteiden toteutumista käytännössä

OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN TUEN vuonna 2011 voimaan tulleen lainsäädännön keskeisenä tavoitteena on vahvistaa esi- ja perusopetuksessa oppilaan oikeutta saada oppimiselleen ja koulunkäynnilleen tukea riittävän varhain ja joustavasti.[2] Lisäksi tavoitteena on lisätä oppilaille annettavan tuen suunnitelmallisuutta ja tehostaa nykyisin käytössä olevia tukitoimia sekä moniammatillista yhteistyötä.

Tehostetun tuen tavoitteeksi laissa asetettiin oppimisen ja kasvun tukeminen sekä oppilaan oppimiseen ja kehitykseen liittyvien ongelmien kasvamisen sekä syrjäytymisen ehkäisy. Erityisen tuen osalta tavoitteena on lähikouluperiaatteen vahvistaminen niin, että erityistä tukea saavan oppilaan opetus riittävine tukitoimineen järjestettäisiin oppilaan lähikoulussa ja luontaisessa opetusryhmässä aina, kun se on mahdollista. Opetusjärjestelyissä tulisi aina olla lähtökohtana lapsen etu.

OAJ:n selvityksessä kysyttiin uuden lainsäädännön tavoitteiden toteutumista seuraavin väittein:

1 **Oppilas saa oppimiselleen ja koulunkäynnilleen tukea joustavasti opetuksen yhteydessä.**

2 **Oppilaille annettava tuki on suunnitelmallista.**

3 **Oppilas saa tarvitsemaansa tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.**

4 **Tehostetun tuen avulla ehkäistään oppilaan oppimiseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen tai kehitykseen liittyviä ongelmia ja syrjäytymistä.**

5 **Erityistä tukea saavan oppilaan opetus riittävine tukitoimineen ja resursseineen järjestetään oppilaan lähikoulussa aina, kun se on mahdollista.**

6 **Oppilaan tuen lähtökohtana on lapsen etu.**

Lakimuutosta tarkastelleet selvitykset tarvitsevat jatkoa

VUONNA 2011 voimaan tullut oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestelmä korvasi aiemman erityisopetuksen toimintamallin. Uuden järjestelmän myötä luovuttiin erityisoppilaista aiemmin maksetusta, korotetusta valtionosuudesta sekä siirryttiin kohti oppimisen ja koulunkäynnin tuen inklusiivista mallia. Inklusiivisessa mallissa erityisen tuen oppilaat pyritään mahdollisuuksien mukaan sijoittamaan tuettuna lähikouluunsa muun opetuksen yhteyteen. Uudistus ja sen vaikutukset olivat siis perusopetuksen näkökulmasta hyvin laajoja, mutta jääneet tutkimuksessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa liian vähälle huomiolle.

OAJ teki vuonna 2013 kyselyn, jossa selvitettiin vuoden 2010 lainsäädäntömuutoksen vaikutuksia[3]. Kyselyn mukaan oppilaan oikeus tukeen ei ollut toteutunut, koska ryhmäkoot eivät olleet pienentyneet ja koska oppilaat eivät saaneet tarvitsemiaan pedagogisia ja oppilashuollollisia tukikeinoja. Lainsäädäntömuutos oli kuitenkin vielä vuonna 2013 suhteellisen tuore, mistä syystä tuolloin ei ollut mahdollista tai järkevääkään tehdä päätelmiä kolmiportaisen tuen järjestelmän toimivuudesta pidemmällä aikavälillä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö laati vuonna 2014 selvityksen kolmiportaisen tuen toimeenpanosta[4]. Selvityksen mukaan tukijärjestelyt olivat kunnissa kehittyneet tavoitteiden mukaiseen suuntaan, mutta kuntakohtaiset erot olivat huomattavia. Sen sijaan ongelmakohtia olivat edelleen muun muassa osa-aikaisen erityisopetuksen resurssipula, tuen suunnitteluun koulussa varattu vähäinen aika, sekä oppilaiden vähäinen osallisuus heitä koskevissa prosesseissa.

Markku Jahnukainen ja Johanna Pulkkinen ovat tutkineet erityisopetuksen järjestämistä ja resursseja kunnissa lakimuutosten jälkeen[5]. Vuonna 2015 julkaistun tutkimuksen tulokset yhtenevät pitkälti Opetus- ja kulttuuriministeriön tekemän selvityksen tulosten kanssa. Tutkimuksessa tarkasteltiin rehtorien ja opetustoimen johdon näkemyksiä lainsäädäntömuutoksesta. Rehtoreista 78 % arvioi, että erityisopetuksen tarpeet ja resurssit eivät vastaa toisiaan. Lisäksi rehtorit arvioivat liian suurten opetusryhmien olevan suurin syy sille, miksi erityisen tuen oppilaiden opetusta ei voida järjestää yleisopetuksen ryhmissä. Tutkimuksen yhteenvetona todetaan, että valtionosuusjärjestelmän ja perusopetuslain uudistuksilla on ollut vain vähäisiä vaikutuksia erityisopetuksen saatavuuteen.

Aikaisempien tutkimusten ja selvitysten valossa voidaan todeta, että lainsäädäntömuutoksen myötä oppilaalle annettava oppimisen ja koulunkäynnin tuki on muuttunut suunnitelmallisemmaksi, mutta kuntakohtaiset erot tuen toteuttamisessa ovat suuria. Lisäksi tuen saatavuudessa on edelleen huomattavia puutteita, erityisesti osa-aikaisen erityisopetuksen osalta.

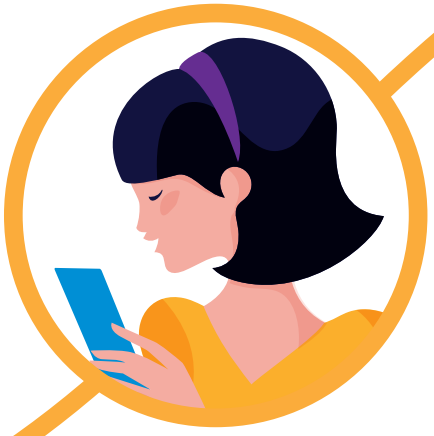

Mistä kolmiportaisessa tuessa on kysymys?

OPETUSHALLITUS TIIVISTÄÄ kolmiportaisen tuen hyvin. Perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus saada riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea koko perusopetuksen ajan. Tukea on annettava heti tuen tarpeen ilmetessä. Oppilas saattaa tarvita tukea tilapäisesti tai pitempiaikaisesti. Oppilas voi tarvita yhtä tai useampaa tuen muotoa, riippuen vaikeuksien laadusta ja laajuudesta. Oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö on olennaista sekä tuen tarpeen selvittämisen että tuen suunnittelun ja toteuttamisen kannalta.[6]

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin pulmiin. Tukea annetaan heti kun tuen tarve ilmenee, osana koulun arkea. Yleisessä tuessa käytettävät tukimuodot ovat yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleisen tuen aloittaminen ei edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tehostettuun tukeen siirrytään silloin, kun oppilas tarvitsee jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukea tai useampia tuen muotoja. Oppilaalle tehdään **pedagoginen arvio**, johon perustuen tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Tehostettua tukea annetaan oppilaalle laadittavan **oppimissuunnitelman** mukaisesti. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan osa-aikaisen erityisopetuksen, opintojen yksilöllisen ohjauksen ja kodin kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu tehostetun tuen aikana.

Erityiseen tukeen siirrytään, kun tehostettu tuki ei riitä vastaamaan oppilaan tuen tarpeisiin. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä arvioidaan oppilaan saama tehostettu tuki ja kokonaistilanne oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä. Oppilaalle tehdään tällöin **pedagogiseen selvitykseen** perustuva erityistä tukea koskeva muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös. Oppilaalle laaditaan **henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)**, josta tulee käydä ilmi erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.

Perusopetuksen oppilaalla on oikeus saada yleisen ja tehostetun tuen piirissä tukiopetusta ja opintojen yksilöllistä ohjausta. Lisäksi oppilaalla on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta ja tarvittaessa avustajapalveluja. Oppilas voi saada tarpeen mukaan myös pienemmän opetusryhmän sekä tarvittaessa koulupsykologin, -terveydenhoitajan ja -kuraattorin palveluja.

Erityisen tuen oppilaalla on yllämainittujen tukimuotojen lisäksi oikeus saada erityisopetusta sekä oppilaan oppimäärä voidaan yksilöllistää yhdessä tai useammassa oppiaineessa.[6]

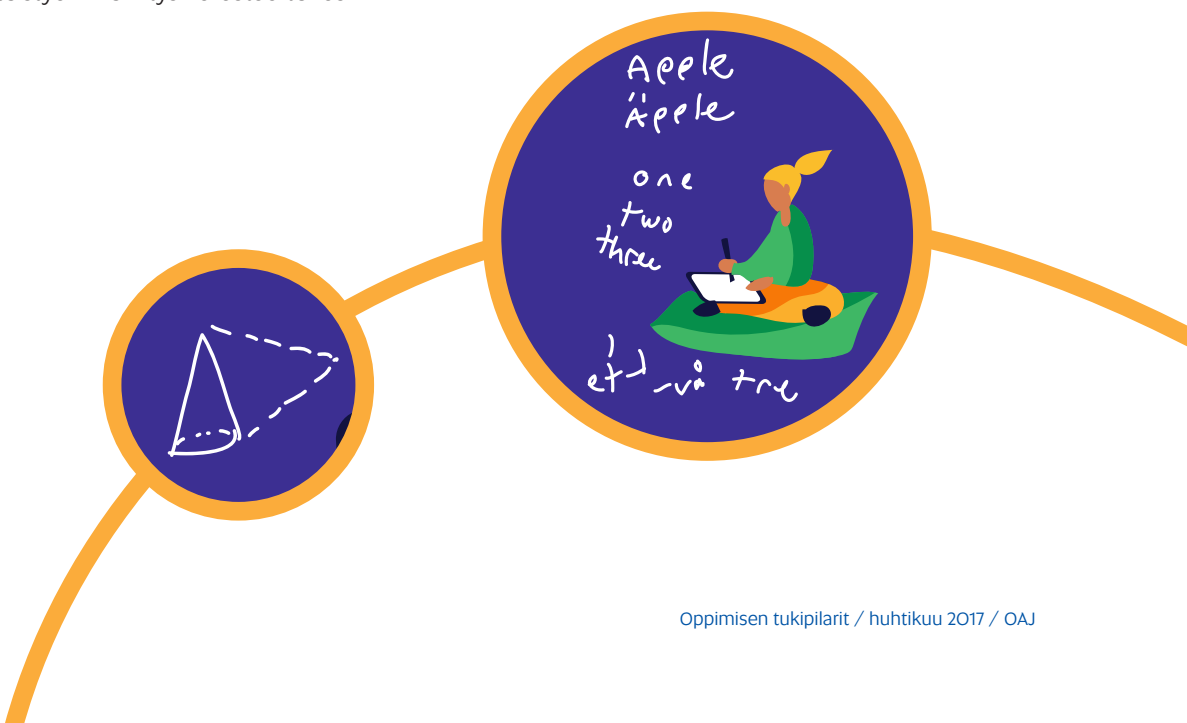

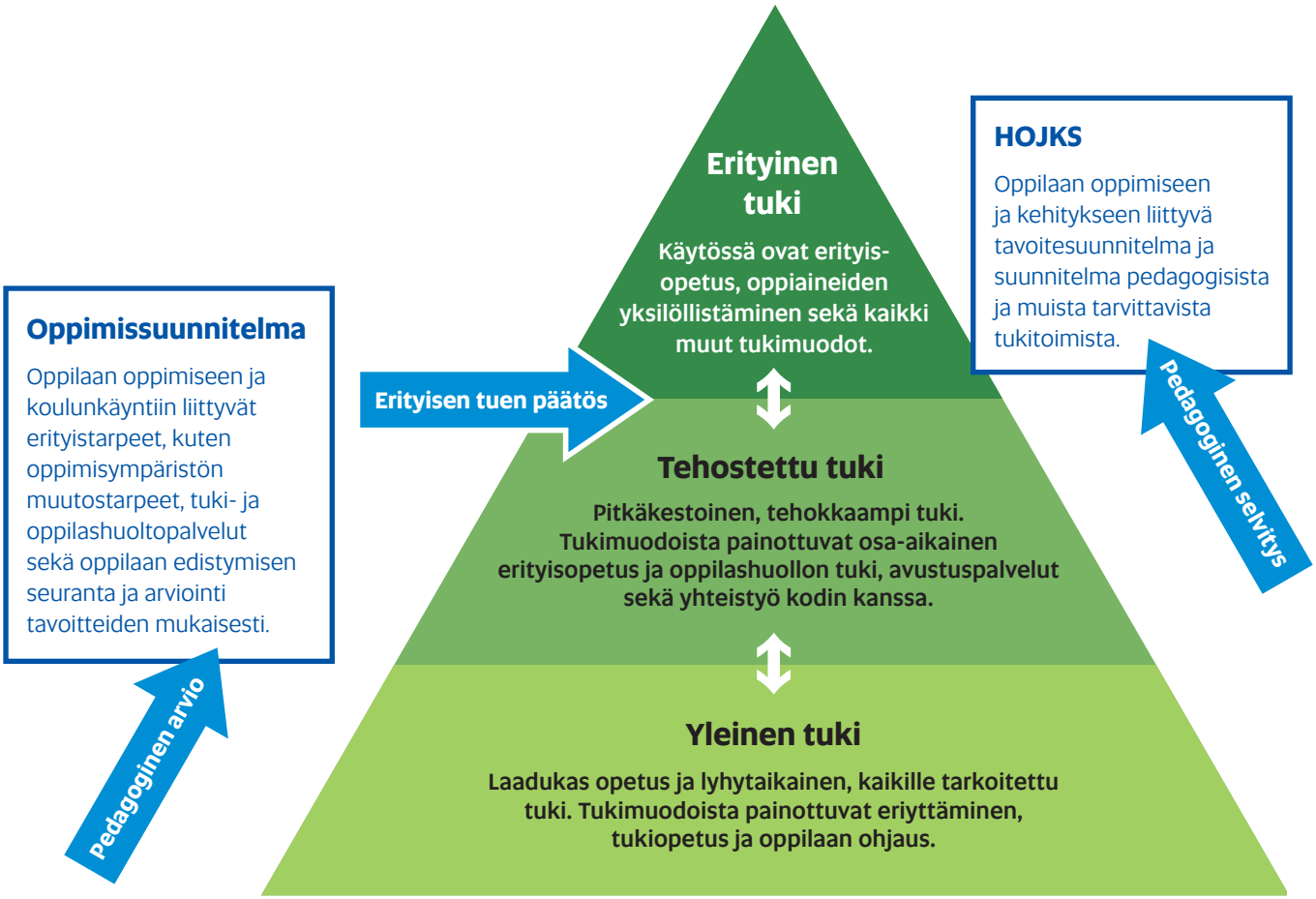

Kuvio: Oppimisen ja koulunkäynnin tuen muodot.[7]

Oppilasmäärien kehitys tehostetussa ja erityisessä tuessa

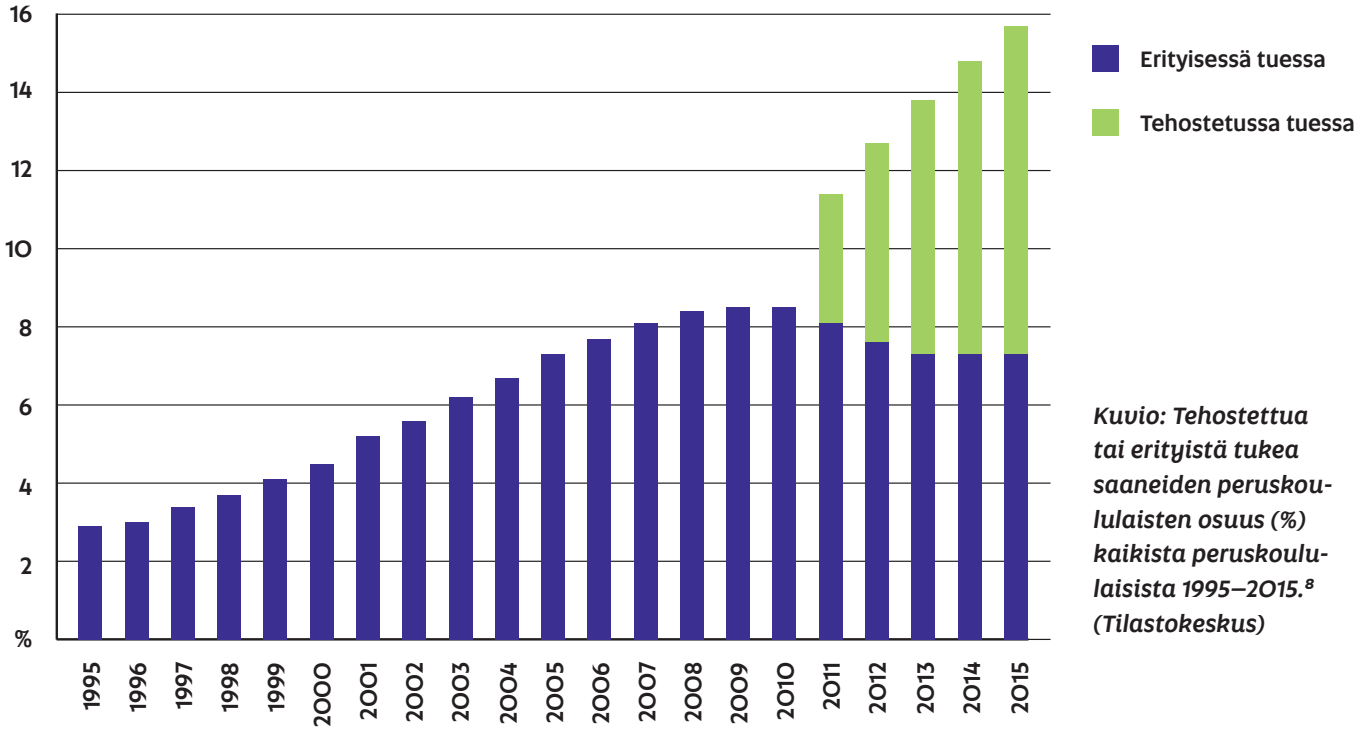

Kuvio: Tehostettua tai erityistä tukea saaneiden peruskoululaisten osuus (%) kaikista peruskoululaisista 1995–2015.[8] (Tilastokeskus)

Tukea saavien määrä on kasvanut vuosina 2011–2017

SYKSYLLÄ 2015 tehostettua tukea sai Tilastokeskuksen mukaan 45 900 peruskoulun oppilasta eli 8,4 % peruskoululaisista[8]. Määrä on kasvanut viisi prosenttiyksikköä vuodesta 2011. Erityistä tukea sai vuonna 40 000 peruskoulun oppilaista, yhteensä 7,3 %. Tehostetussa ja erityisessä tuessa opiskelevia oppilaita oli yhteensä 15,7% kaikista peruskoulun oppilaista.

Ennen vuotta 2011 erityisopetukseen otetut ja siirretyt oppilaat on rinnastettu erityistä tukea saaneisiin oppilaisiin. Tehostettu tuki otettiin tukimuotona käyttöön vuonna 2011 lainmuutoksen yhteydessä. Koulut ovat vähitellen omaksuneet tehostetun tuen osaksi omaa toimintaansa, mikä osittain selittää tehostetun tuen oppilaiden määrän kasvua viime vuosina. Voidaan kuitenkin olettaa, että tehostettua tukea saavien määrä vakiintunee seuraavien vuosien aikana.

Tehostetun tuen oppilaiden määrän kasvu ei ole kuitenkaan vaikuttanut erityisopettajien lukumäärään. Vuodesta 2011 vuoteen 2015 erityisopettajien lukumäärä on OAJ:n arvion mukaan lisääntynyt vain noin 100–200:lla[9]. Kelpoisia erityisopettajia ei kuitenkaan tällä hetkellä ole tarpeeksi.

Ongelmana on myös se, että monet erityisopettajaksi tai erityisluokanopettajasi kouluttautuneet eivät kuitenkaan työskentele erityisopettajan tehtävissä, vaan esimerkiksi luokanopettajana.

Kolmiportaisen tuen käyttöönoton seurauksena erityiskouluja on Suomessa lakkautettu. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2016 erityiskouluja oli 75, kun vuonna 2011 erityiskouluja oli vielä 118[10]. Kokonaan erityisryhmässä, joko erityiskoulussa tai muussa koulussa, opiskelevien erityisen tuen oppilaiden määrä on laskenut tasaisesti. Vuonna 2009 kokonaan erityisryhmässä opiskeli 22 400 erityisen tuen oppilasta, joista tuolloin käytettiin nimitystä erityisoppilas. Vuonna 2011 vastaava luku oli 18 300, vuonna 2015 enää 15 900, joka oli 39,7 % erityisen tuen oppilaista[11].

Tutkimusten mukaan erityisen tuen oppilaissa on korostuneesti niitä, jotka tulevat perheistä, joissa vanhempien sosioekonominen asema on heikko tai vanhempien koulutustausta matala[12]. Tilastokeskuksen mukaan tuloerot ovat kasvaneet Suomessa nopeasti varsinkin vuodesta 1995 vuoteen 2005[13]. Samalla aikavälillä myös erityisen tuen oppilaiden määrä kasvoi nopeaa vauhtia. Saattaakin olla, että tuloerojen kasvulla, ja yhteiskunnan eriarvoistuvalla kehityksellä ylipäänsä, on yhteys erityisen ja tehostetun tuen oppilaiden määrän lisääntymiseen.

Oppimistulokset heikentyivät Suomessa

OPPILAIDEN OPPIMISEN pulmien lisääntyminen on näkynyt tukea saavien oppilaiden määrän lisäksi myös oppimistulosmittauksissa. Esimerkiksi PISA-tutkimuksessa heikolle suoritustasolle jäävien oppilaiden osuus, joka Suomessa on ollut poikkeuksellisen pieni, on nopeassa kasvussa. Jatko-opinnoissa ja työelämässä pärjäämiseen vähintään vaadittavan tyydyttävän osaamistason alle jää

- luonnontieteessä 11,5 % oppilaista, osuus kolminkertaistunut vuodesta 2006
- matematiikassa 14 % oppilaista, osuus kaksinkertaistunut vuodesta 2003
- lukutaidossa 11 %, vuodesta 2009 osuus kasvanut noin puolella.[14]

PISA-tutkimukset ovat osoittaneet myös kasvavia eroja sukupuolten välillä. Edellä mainituista heikoista osaajista noin 2/3 on poikia. Erityisen huolestuttavia tuloksista tekee se, että suuri osa heikoista osaajista pärjää heikosti kaikilla oppimisen osa-alueilla. Muun muassa luonnontieteiden heikoista osaajista 65 % osaa heikosti myös matematiikkaa ja lukea.

Suuressa ryhmässä opiskelu ei sovi kaikille

On selvää, että tehostettua tai erityistä tukea saavat oppilaat tarvitsevat tiivistä opettajan ohjausta ja tukea. Perusopetusasetuksessa on määritelty enimmäisryhmäkoot pelkästään erityisen tuen oppilaiden opetusryhmille. Ryhmäkokoa ei ole määritelty muille opetusryhmille, vaikka niissä opiskelee tehostetun tai erityisen tuen oppilaita. Perusopetuksen valtakunnallisten laatukriteerien mukaan ”ryhmäkokojen tulee olla sellaisia, että opettajalla on mahdollisuus seurata ja tukea oppilaan oppimista ja muuta kehitystä -- opetusryhmien suositeltava enimmäiskoko on keskimäärin 20–25”[15].

Laatukriteerien mukaan oppilaiden tuen tarve tulisi huomioida ryhmän koossa. Opetusryhmiä muodostettaessa ryhmiä tulisi pienentää sen mukaan, kuinka paljon oppilaissa on erityistä tukea tarvitsevia sekä eri kieli- ja kulttuuritaustaisia.

Kolmiportaisen tuen käyttöönoton jälkeen tehtiin valtakunnallisesti merkittäviä satsauksia opetusryhmien pienentämiseen. Tähän tarkoitukseen osoitettiin vuosina 2009–2015 liki 300 miljoonaa euroa erityisavustusta, joka mahdollisti oppilaiden tuen tarpeeseen perustuvan opetusryhmien pienentämisen. Avustuksella saatiin merkittävästi vähennettyä suosituskoon ylittäneiden ryhmien määrää. Valitettavasti uusimmat tiedot ryhmäkoosta kertovat ryhmien koon jälleen kasvavan, kun mainitut avustukset on lopetettu[16].

Oppilaiden tuen tarpeen huomioimista ryhmäkoossa on pyritty ohjaamaan myös vuosina 2016 ja 2017 jaetulla erityisavustuksella esi- ja perusopetuksen tasa-arvon edistämiseksi.

Kuntien itsearviointi tärkeää kolmiportaisen tuen toteuttamisen kannalta

Kolmiportaisen tuen toteuttamisen kannalta olennaista on koulutuksen järjestäjien oma arviointi ja laadunhallinta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Karvi, toteutti perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjien itsearviointi- ja laadunhallintakäytänteiden arvioinnin keväällä 2016. Arvioinnin tulokset osoittivat, ettei läheskään kaikilla koulutuksen järjestäjillä ole toimivaa itsearviointijärjestelmää eikä systemaattista arviointikulttuuria osana laadunhallintaa.[17]

Raha ratkaisee oppilaan tuen, ei tuen tarve

MITÄ PUUTTEELLISEMMAT resurssit koululla on, sitä heikommin kolmiportainen tuki vaikuttaa toimivan. Vastaajista 34 % piti oppilaan tuen resursseja puutteellisina. Toisaalta mitä paremmat resurssit koululla on, sitä paremmin kolmiportainen tuki toimii. Vain kolme prosenttia vastaajista koki, että oppilaan tuen resurssit olivat riittävät. Resursseilla tarkoitetaan oppilaalle annettavan tuen määrää ja sen rahoitusta, eli raha- ja opettajamäärää, jota käytetään oppilaan tukeen. Kunnat voivat myös kohdistaa rahaa koulutukseen omassa budjetissaan valtion rahoituksen lisäksi.

Oppilaiden tuen tarvetta ei ole kyselyn mukaan huomioitu opetusryhmän koossa. Liki kaikki opettajat, 87 %, kertoivat, ettei heidän opettamiaan ryhmiä ole pienennetty oppilaiden tuen tarpeen mukaan. Opettajista vain joka kahdeksas kertoi, että hänen opetusryhmäänsä on pienennetty oppilaiden tuen tarpeen perusteella. Pienissä, alle 50 000 asukkaan kunnissa tämä oli hieman yleisempää kuin suurissa kunnissa. Alle 50 000 asukkaan kunnissa joka kuudes opettaja kertoi, että ryhmää oli pienennetty tuen tarpeen perusteella. Samansuuntaisia tuloksia saatiin myös OAJ:n vuonna 2013 julkaisemassa kyselyssä – tuolloin 90% opettajista vastasi, että ryhmäkoot eivät olleet pienentyneet.

Koulujen mahdollisuudet tarjota oppilaille riittävää tukea vaihtelevat huomattavasti. Vastauksissa ääripäät korostuivat. Noin viidesosan mielestä kolmiportainen tuki toimii heikosti tai erittäin heikosti.

Ongelmakohtia olivat riittämättömien resurssien lisäksi vaikeudet opettajien välisessä tiedonkulussa, yhteistyön organisoimisessa sekä kolmiportaisen järjestelmän tuntemuksessa.

Vastaavasti toisessa ääripäässä viidesosan mielestä tuki toimii hyvin tai erinomaisesti. Yleisimmin järjestelmän toimivuus perusteltiin riittävillä erityisopetuksen tuntimäärillä ja sujuvalla opetushenkilökunnan välisellä yhteistyöllä. Johtajuudella ja yhteissuunnitteluajan organisoimisella on myös merkittävä vaikutus tuen toimivuuteen.

OAJ:n mielestä koulutuksen tasa-arvon ja lapsen edun toteutumisen kannalta olisi tärkeää, että kaikilla kouluilla olisi yhtäläiset mahdollisuudet toteuttaa oppimisen ja koulunkäynnin tukea.

Resurssien riittävyys

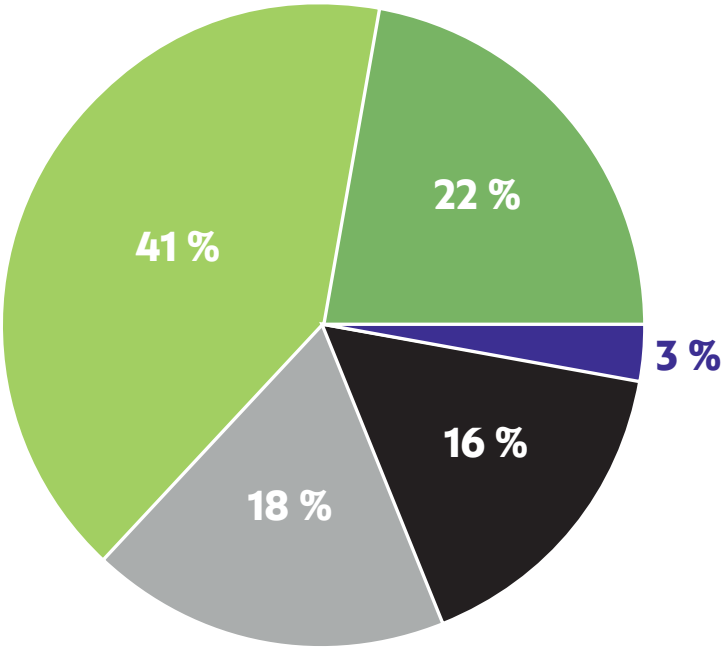

Kuvio: Oppilaan tuen resurssien riittävyys oppilaitoksessa.

Vain 3 prosenttia perusasteen opettajista ja rehtoreista pitää oppilaitoksensa oppilaan tuen resursseja riittävinä.

Resurssien vaikutus tuen toimivuuteen

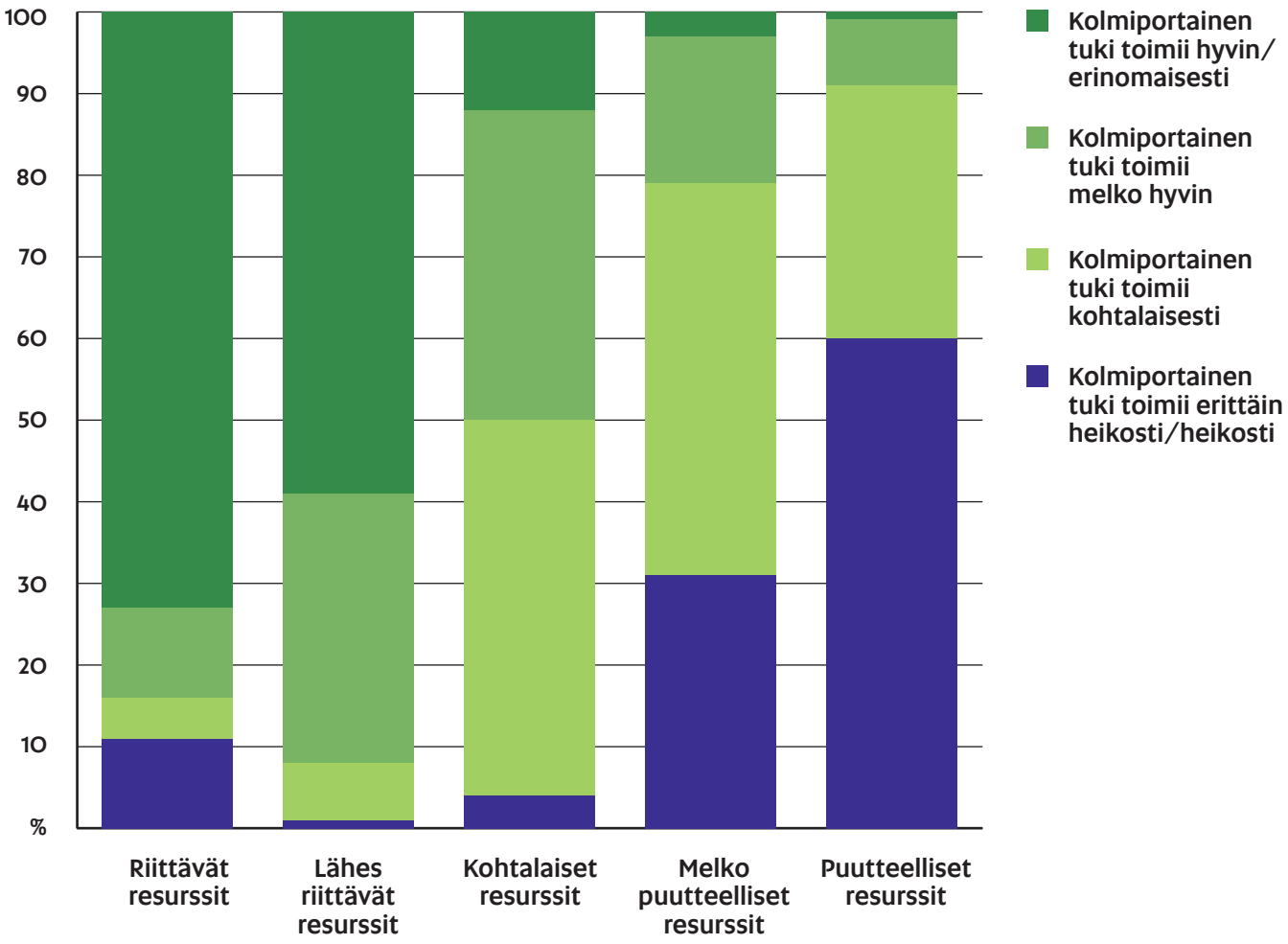

Kuvio: Resurssien vaikutus kolmiportaisen tuen toimivuuteen.

> Resurssipulan vuoksi erityisluokanopettajia ja erityisopettajia on liian vähän. Luokkakoot ovat usein suuria, joten integroiminen ei aina onnistu niissäkään aineissa, joissa kykyjen puolesta voisi olla, eikä etenkään silloin, jos oppilas ei kestä isoa ryhmää.
>
> **erityisluokanopettaja, Pohjois-Pohjanmaa**

Tehostetulla tuella vain vähän vaikutuksia

OSA-AIKAISEN ERITYISOPETUKSEN resursointi nousi yhdeksi keskeisimmäksi epäkohdaksi kolmiportaisen tuen toteutumisen kannalta. Sama on todettu aiemmissakin tutkimuksissa.

Joka kolmas tehostetun tuen piirissä oleva oppilas ei saa osa-aikaista erityisopetusta koskaan tai ainoastaan satunnaisesti. Vain 46 % oppilaista sai tehostettuun tukeen siirryttyään aiempaa enemmän osa-aikaista erityisopetusta. Tämä viittaa siihen, että tehostetun tuen aloittamisella ei ole välttämättä vaikutusta oppilaan saamaan osa-aikaiseen erityisopetukseen.

> Ehkä malli on toimiva, mutta käytännössä esim. asiakirjojen valmistuminen voi ajan puutteen vuoksi viivästyä kuukausia.
>
> **luokanopettaja, Keski-Suomi**

> Vähemmän papereita, niin tarvittaessa tuen ottaisi helpommin käyttöön. Osa opettajista ei siirrä tehostettuun tukeen, koska vaatii niin paljon papereita.
>
> **luokanopettaja, Pirkanmaa**

Tehostettu tuki

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti.

Perusopetuslaki 2010/642 16 a §

Osa-aikainen erityisopetus

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa.

Perusopetuslaki 2010/642 16 §

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla. Tehostetun tuen aikana osa-aikaisen erityisopetuksen merkitys tukimuotona yleensä vahvistuu. Oppilas voi saada osa-aikaista erityisopetusta myös erityisen tuen aikana ja opiskellessaan erityisluokassa.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

OSA-AIKAINEN ERITYISOPETUS tarkoittaa sitä, että oppilas voi tuen tarpeen mukaan opiskella osan tietyn oppiaineen oppitunneista pienemmässä ryhmässä, jossa opettajana on erityisopettaja. Osa-aikaista erityisopetusta voidaan toteuttaa myös samanaikaisopetuksena, jolloin erityisopettaja on mukana toisena opettajana isossa opetusryhmässä. Osa-aikaisuus ei tarkoita kaikkia oppilaan tietyn oppiaineen oppitunteja. Oppilaan arvioinnin tekee aineenopettaja tai luokanopettaja yhdessä erityisopettajan kanssa. Osa-aikainen erityisopetus on tarkoitettu kaikille oppilaille, mutta korostuu tukimuotona tehostetussa tuessa.

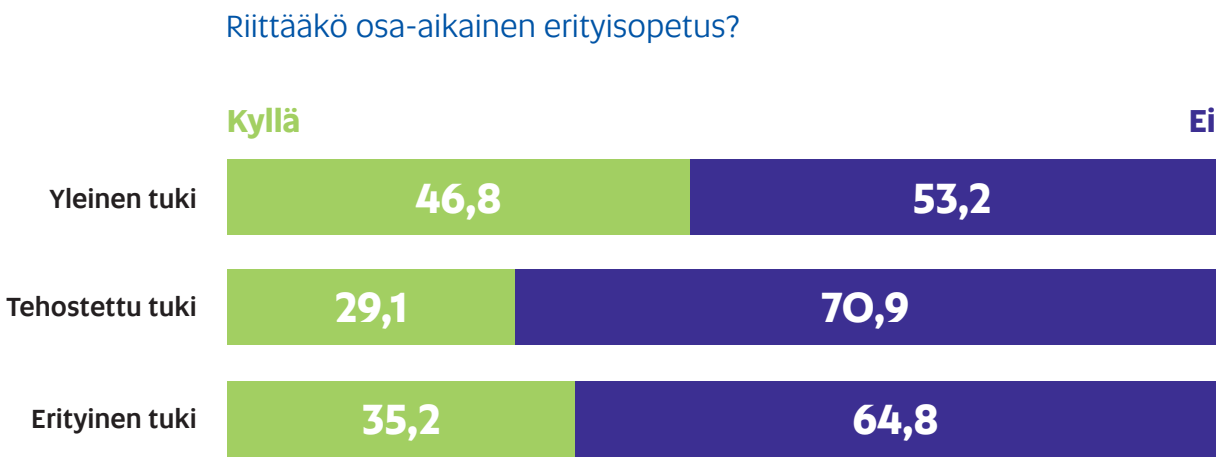

Kuvio: Osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys (%) tuen eri portailla.

HIEMAN ALLE puolet vastaajista oli sitä mieltä, että yleisen tuen oppilaat saavat riittävästi osa-aikaista erityisopetusta. Vastaajista peräti 70 % piti tehostetun tuen piirissä olevien oppilaiden osa-aikaisen erityisopetuksen resursointia riittämättömänä, vaikka osa-aikaisen erityisopetuksen tulisi nimenomaan korostua tukimuotona tehostetussa tuessa. Erityisen tuen oppilaille annettavan osa-aikaisen erityisopetuksen osalta vain 35 % vastaajista piti resurssia riittävänä. Selvityksestä nousee vahvasti esille se, että osa-aikaisen erityisopetuksen saatavuutta tulee parantaa kaikilla tuen portailla.

Osa-aikainen erityisopetus ei siis toimi lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Monet vastaajista kokivat, että osa-aikaisen erityisopetusresurssin ollessa hyvin vajavainen, kolmiportaista tukea on vaikea toteuttaa. Pedagogisiin asiakirjoihin kirjattua tuen tarvetta pidettiin ”sanahelinänä”, koska siihen ei pystytä käytännössä vastaamaan. Oppilaan tuen toimivuuden kannalta osa-aikaiseen erityisopetukseen tulisi panostaa huomattavasti nykyistä enemmän.

Samanaikaisopetus – toimiva tukimuoto

Samanaikaisopetus on erittäin toimiva tukimuoto kaikille oppilaille, kyselystä ilmenee. Samanaikaisopetus oli kuitenkin lisääntynyt vain joka neljännen oppilaan kohdalla. Samanaikaisopetusta olisikin syytä lisätä koulujen toimintamalleihin erityisesti niissä ryhmissä, joissa on tukea tarvitsevia oppilaita.

Selvityksen tulosten mukaan tukiopetus on tehostetun tuen käytössä yleisin tukimuoto. Vastaajista 83 % oli sitä mieltä, että oppilaat saavat tukiopetusta tarpeen mukaan. Tukiopetus oli yleisin tuen muoto myös yleisen ja erityisen tuen oppilailla.

Yleisen ja tehostetun tuen ero selkeämmäksi

Avovastauksista kävi ilmi, että osalle opettajista siirtymä yleisestä tuesta tehostettuun tukeen ei ole selvä. Lainsäädännön mukaan yleisestä tuesta tehostettuun tukeen tulisi siirtyä, kun tuen tarve on jatkuvaa tai kun tuen muotoja tarvitaan enemmän kuin yksi. Vastaajien mielestä yleisen ja tehostetun tuen selkiyttämiseen tarvittaisiinkin selvempiä ohjeita. Voidaan olettaa, että opettajat kokivat tehostetun tuen epäselvänä tuen portaana, koska osa-aikaiseen erityisopetukseen ei ole kouluissa riittävästi resurssia. Jos tehostetun tuen oppilaille ei tarjota erityisopettajan antamaa osa-aikaista erityisopetusta, iso osa oppilaan tarvitsemasta tuesta jää saamatta.

Kuitenkin 65% vastaajista piti oman oppilaitoksensa tehostetun tuen aloittamisen ja järjestämisen mallia toimivana. Kehitysehdotuksia kysyttäessä useimmiten toivottiin järjestelmän keventämistä ja lomakkeiden yksinkertaistamista. Osa vastaajista kaipasi myös parannusta opettajien välisen tiedonkulkuun oppilaiden tuen tarpeista. Perusopetuslain mukaan oppilasta opettavilla opettajilla on oikeus saada oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot. Opetuksen järjestäjillä tulisi olla selkeämmät toimintamallit oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyvissä käytännöissä.

Erityisen tuen oppilaan oikeudet eivät aina toteudu

ERITYISEN TUEN keskeisin tukimuoto, erityisopetus, ei toteudu tavoitteiden mukaisesti – lähes joka viides erityisen tuen oppilas saa erityisopetusta vain harvoin tai ei koskaan. Ainoastaan 66 % erityisen tuen oppilaista saa erityisopetusta tarpeen mukaan.

Moni erityisen tuen oppilas tarvitsee pientä opetusryhmää oppiakseen. Selvityksen tulosten mukaan kuitenkin vain kolme viidestä erityisen tuen oppilaasta saa opiskella pienemmässä opetusryhmässä silloin, kun he sitä tarvitsevat. Vastaajista 90 % oli sitä mieltä, että heidän opetusryhmissään on oppilaita, joiden tulisi saada pienryhmäopetusta nykyistä enemmän.

Huomattava määrä erityisluokkia ja -kouluja on lakkautettu kolmiportaisen tuen käyttöönoton jälkeen. Tämän seurauksena erityisen tuen oppilaita on siirretty erityisluokilta omaan lähikouluunsa muun opetuksen yhteyteen. Erityisen tuen oppilaan tarvitsema tuki oli tarkoitus siirtää lähikouluun oppilaan mukana. Näin ei kuitenkaan ole tapahtunut. Jo lain mukaan erityisen tuen oppilaan tarve pienryhmään tai erityisluokkaan on kuitenkin arvioitava aina erityisen tuen päätöstä tehtäessä. Oppilaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) pitää tarkistaa vähintään kerran vuodessa. Samalla pitäisi arvioida oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, eli tarvitseeko hän pienemmän opetusryhmän oppiakseen.

Erityisen tuen oppilaiden opintojen yksilöllinen ohjaus sekä tukiopetus toteutuvat tukimuotoina parhaiten. Yksilöllistä ohjausta saa tarpeen mukaan tai lähes aina tarpeen mukaan 72 % erityisen tuen oppilaista, tukiopetusta 77 % erityisen tuen oppilaista. Kuitenkin tavoitteena tulisi olla, että kaikki erityisen tuen oppilaat saisivat kaikkia tarvitsemiaan tukimuotoja aina tarpeen mukaan ja riittävästi.

Erityinen tuki

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta tämän lain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus järjestetään oppilaan etu ja opetuksen järjestämisedellytykset huomioon ottaen muun opetuksen yhteydessä tai osittain tai kokonaan erityisluokalla tai muussa soveltuvassa paikassa. Erityisen tuen antamista koskevassa päätöksessä on määrättävä oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä.

Perusopetuslaki 2010/642 17 §

Sellaiselle oppilaalle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Suunnitelmasta tulee ilmetä oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Kaikki erityistä tukea saavan oppilaan tuki kirjataan HOJKSiin.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

> Se, että meillä ei kunnassa ole mahdollisuutta pienryhmämuotoiseen opetukseen on huono asia. Meillä on nuoria, joiden opiskelu normaalissa isossa luokassa on mahdotonta nuoren itsensä (ja varsinkin hänen hyvinvointinsa) kannalta. Sen vuoksi pitäisi mahdollistaa tietyissä tilanteissa myös pienryhmien muodostaminen.
>
> **aineenopettaja, Kanta-Häme**

Erityisopetuksen tuntimäärien kirjaaminen ja riittävyys

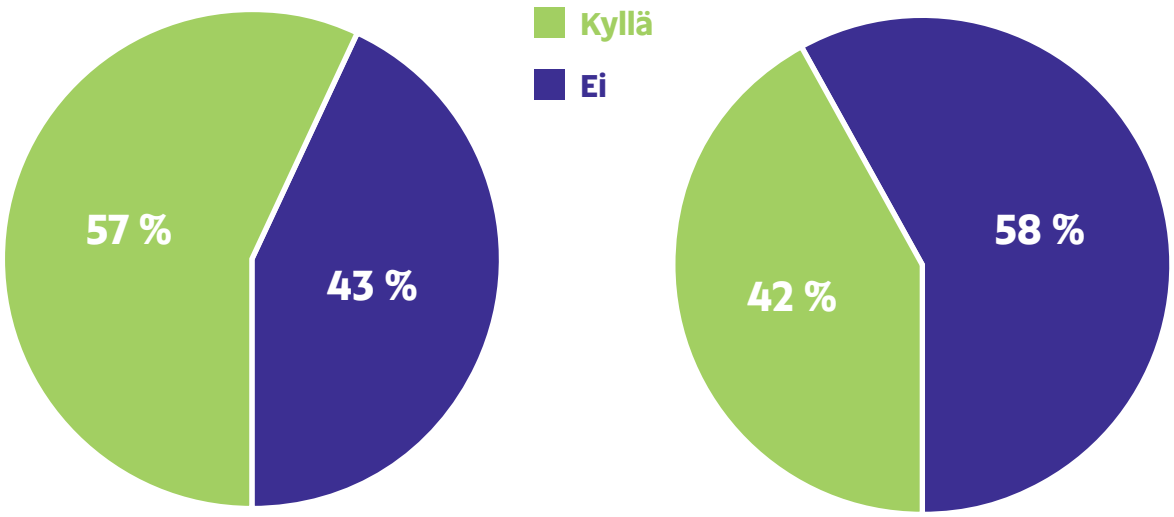

Onko erityistä tukea saavan oppilaan erityisopetus kirjattu viikoittaisena tuntimääränä HOJKSiin?

Onko erityistä tukea saavan oppilaan erityisopetuksen tuntimäärä mielestäsi riittävä?

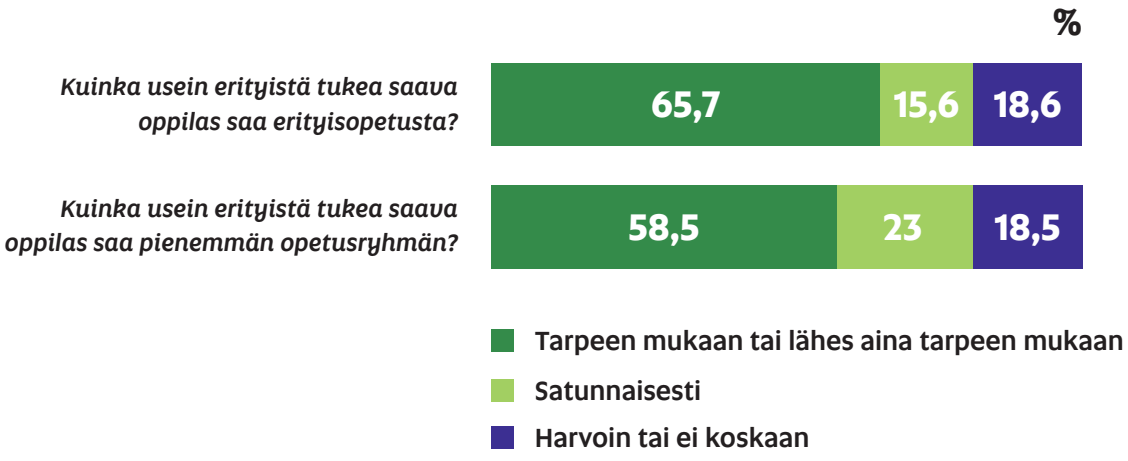

> Enemmän keskityttäisiin siihen, että oppilas on keskiössä aktiivisena toimijana eikä vaan kohde. Seurattaisiin myös tavoitteiden toteutumista. Aika suuria ovat toiveeni, mutta uuden opetussuunnitelman mukaisia.
>
> **oppilaanohjaaja, Keski-Suomi**

Tehtäväkenttä laajentunut, työmäärä kasvanut

KOLMIPORTAINEN TUKI on lisännyt opettajien työmäärää huomattavasti. Peräti 93 % kyselyyn vastanneista opettajista ilmoitti pedagogisten asiakirjojen laadintaan käytetyn ajan lisääntyneen erittäin paljon tai jonkin verran. Selkeästi eniten pedagogisia asiakirjoja laativat erityisopettajat. Heistä 62 % mainitsi pedagogisten asiakirjojen laadintaan käytetyn ajan lisääntyneen erittäin paljon.

Lähes kaikki kyselyyn vastanneet kertoivat kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön käytetyn työajan lisääntyneen. OAJ:n näkemyksen mukaan erityisesti vastavalmistuneet opettajat tarvitsevat perehdytystä kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön.

Hyvä toimintamalli kouluissa voisi olla vertaistuki käytännön työssä. Kokeneempi kollega voisi tulla uuden opettajan tueksi tapaamaan huoltajia, erityisesti työuran alussa. Olisikin syytä tarkastella opettajankoulutusta ja sen sisältöjä jatkumona peruskoulutuksesta perehdyttämisen kautta täydennyskoulutukseen. Opettajan osaaminen pitäisi nähdä koko uran aikaisena kehittymisenä.

Opettajien väliseen yhteistyöhön käytetty aika oli lisääntynyt noin 86 %:lla vastaajista, erityisopettajien kohdalla 90 %:lla vastaajista. Opettajien välisen yhteistyön lisääntyminen on myönteinen kehityssuunta. Se tulee huomioida aiempaa paremmin opettajan kokonaistyömäärässä.

Opettajat näkevät myös, että lomakkeiden täyttämisen tulisi kuulua yhteissuunnitteluaikaan tai niiden laatimisesta pitäisi maksaa korvaus. OAJ on neuvotellut opettajien työaikajärjestelmän muuttamisesta opetusvelvollisuustyöajasta vuosityöaikaan. Mikäli vuosityöaikajärjestelmä toteutuu perusopetuksessa, oppimisen tukeen liittyvään työhön tulee resursoida riittävästi aikaa.

> Työn määrä on kohtuuton nykyään niillä opettajilla, jotka joutuvat näiden asioiden kanssa toimimaan eikä sitä ole huomioitu mitenkään esimerkiksi palkkauksessa.
>
> **aineenopettaja, Etelä-Karjala**

Aineenopettajista joka neljäs mainitsi työrauhan ylläpitämiseen käytetyn ajan lisääntyneen erittäin paljon, muista opettajista joka viides. Tämä vastaa vuoden 2015 kouluterveyskyselyn oppilaiden vastauksia, sillä sen mukaan peruskoululaisista 26 % kokee, että koulussa on työilmapiiriongelmia.[18] Suurissa ryhmissä erilaisten temperamenttien huomiointi on vaikeampaa. Niissä ujot oppilaat vetäytyvät entisestään ja impulsiiviset kanavoivat energiansa häiriökäyttäytymiseen. Opettajan mahdollisuus tukea persoonallista kasvua vaarantuu.[19]

Opettajia pyydettiin myös kuvaamaan omaa osaamistaan oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyvissä tehtävissä. Opettajat pitivät osaamistaan hyvänä tai perusteellisena lähes kaikilla osa-alueilla. Vahvimmillaan opettajat näkivät osaamisensa salassapidon ja tietosuojan, oppilaan tuen tarpeen tunnistamisen ja oppilaan oppimisen arvioinnin kohdalla.

Vaikka opettajat kokivat olevansa vahvoilla oppilaan tuen tarpeen tunnistamisessa, he kokivat osaamisensa muita osa-alueita heikommaksi tehostetun ja erityisen tukeen soveltuvassa pedagogiikassa. Aineenopettajista puolet kokivat hallitsevansa erityispedagogiikkaa vain vähän tai ei lainkaan. Erityisopettajat arvioivat osaamisensa kaikilla osa-alueilla huomattavasti paremmaksi kuin muut opettajat.

Tulokset vahvistavat OAJ:n näkemystä siitä, että samanaikaisopetuksen määrää pitää lisätä kouluissa. Opettajat tarvitsevat osaamista ja työaikaa työskennelläkseen yhteistyössä erityisopettajien kanssa. Samanaikaisopetuksen kehittämiseksi jo opettajan peruskoulutukseen pitää sisällyttää entistä enemmän yhteistyötaitojen osaamista. Kaikkiin opettajankoulutuksen yhteydessä toimiviin harjoittelukouluihin tulisikin perustaa ainakin yksi erityisluokka, jossa opettajaksi opiskelevat voisivat harjoitella erityisen tuen oppilaiden opettamiseen tarvittavaa pedagogista osaamista sekä yhteistyötä toisen opettajan kanssa.

Opettajan työajan muutokset

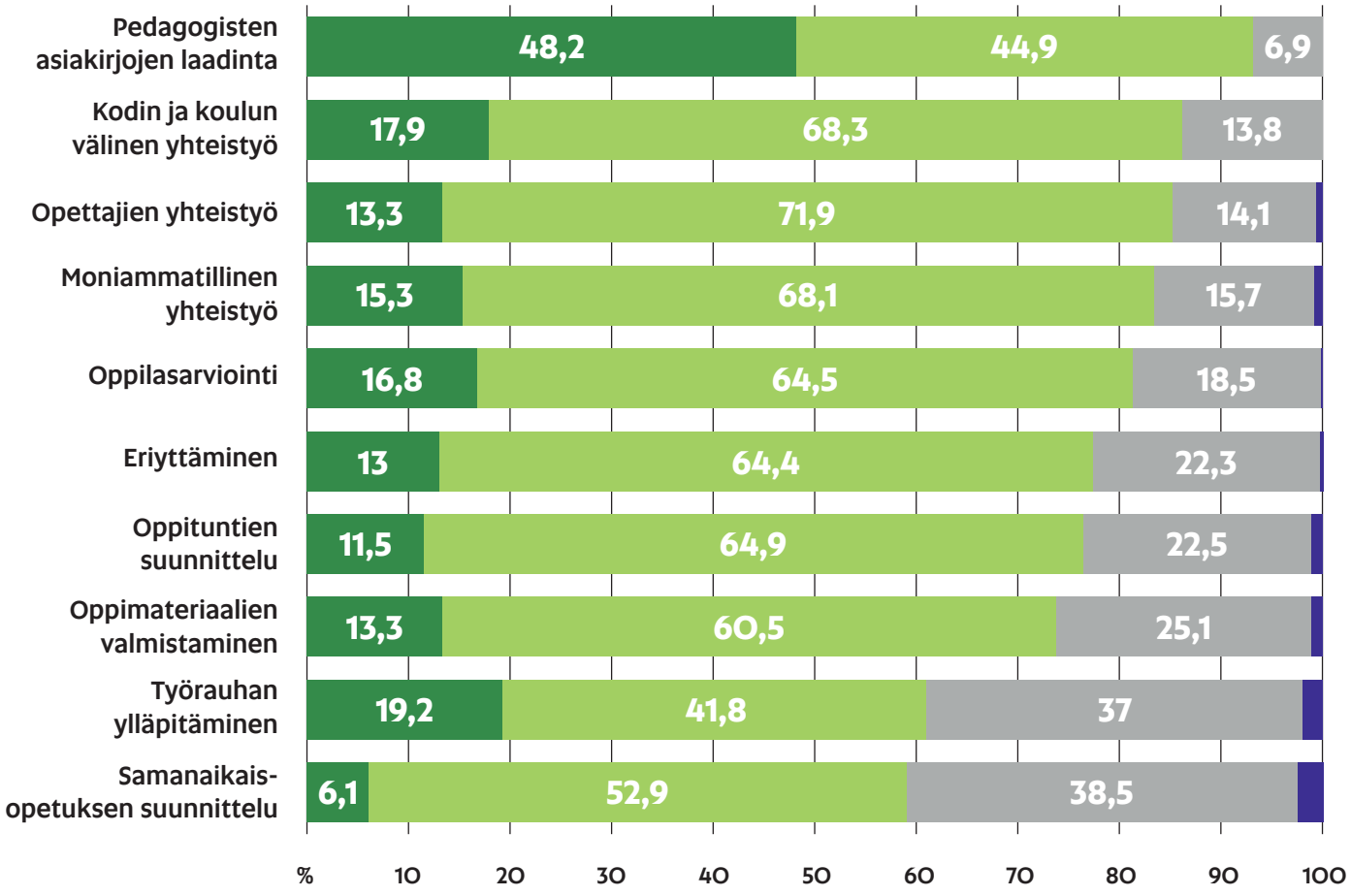

Kuvio: Muutokset (%) työajassa vuoden 2011 jälkeen.

Paperityö vie aikaa opettamiselta

OAJ:N VUONNA 2013 tekemästä selvityksestä kävi ilmi, että kolmiportaiseen tukeen liittyvä dokumentointi on lisännyt opettajien työmäärää huomattavasti. Tästä syystä OAJ halusi selvittää nyt tarkasti, paljonko opettajilla kuluu aikaa pedagogisten asiakirjojen laatimiseen ja kuinka monia asiakirjoja he laativat.

Selvä enemmistö vastaajista, 65 %, oli sitä mieltä, että pedagogisten asiakirjojen tulisi olla yksinkertaisempia käyttäjien kannalta. Asiakirjoja pitäisi selkiyttää ja muokata nopeammin täytettäviksi. Sähköisiä lomakkeita tulisi kehittää mahdollisimman helpoksi käyttää. Asiakirjoihin toivottiin enemmän monivalintakohtia sekä mallikuvauksia, joita voitaisiin käyttää apuna. Päällekkäisyydet tulisi poistaa. Asiakirjojen pitäisi olla opettajien mielestä avoimempia ja kätevästi kaikkien oppilasta opettavien saatavilla. Kirjattavien asioiden tulisi olla mahdollisimman konkreettisia, jotta tukitoimia voitaisiin paremmin hyödyntää käytännössä.

Vastausten mukaan opettajat käyttivät yhden oppimissuunnitelman laatimiseen keskimäärin 2 tuntia ja 15 minuuttia. Pienellä osalla, 13 %:lla, opettajista aikaa kului kuitenkin huomattavasti keskimääräistä enemmän, jotkut käyttivät aikaa keskimääräistä vähemmän. Hajonta johtunee osittain oppilaiden tarpeiden erilaisuudesta, osittain opettajien rutinoitumisesta pedagogisten asiakirjojen täyttämiseen. Lisäksi kunnissa on käytössä erilaisia lomakepohjia sekä erilaisia järjestelmiä lomakkeiden laatimiseen. Opetuksen järjestäjän vastuulla onkin huolehtia siitä, että järjestelmät toimivat sujuvasti ja lomakkeiden täyttäminen ei hankaloidu teknisistä syistä.

Oppimissuunnitelman päivittämiseen kului huomattavasti vähemmän aikaa, keskimäärin 1,5 tuntia. On selvää, että päivittämiseen käytetty aika on pienempi, koska asiakirjoissa on perustiedot jo valmiina.

Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) ensimmäiseen laatimiseen käytettiin noin 2 tuntia 45 minuuttia. Päivittämiseen käytetty aika oli keskimäärin lähes tunnin lyhyempi. HOJKSien kohdalla hajonta oli erityisen suurta, johtuen siitä, että HOJKSeja tehdään hyvin erilaisille oppijoille hyvin erilaisista lähtökohdista. Joka neljäs opettaja käytti yhden HOJKSin laatimiseen yli kolme tuntia, joka seitsemäs opettaja jopa yli viisi tuntia.

Vastaajat laativat keskimäärin kolme oppimissuunnitelmaa lukuvuoden 2015–2016 aikana. Kuitenkaan 34 % vastaajista ei ollut laatinut yhtäkään suunnitelmaa, 5 % oli laatinut yli kymmenen suunnitelmaa. HOJKSeja vastaajat laativat keskimäärin yhden lukuvuodessa. Suuri osa vastaajista, 56 %, ei ollut laatinut yhtäkään HOJKSia lukuvuoden 2015–2016 aikana, ja vain neljä prosenttia oli laatinut enemmän kuin kuusi HOJKSia lukuvuoden 2015–2016 aikana.

Erityisopettajat täyttivät kaikkia asiakirjoja moninkertaisen määrän verrattuna muihin opettajaryhmiin. Pedagogisten asiakirjojen laadintaan käytetty aika vaihtelee lukuvuosittainkin. Asiakirjojen laadintaan ei tällä hetkellä osoiteta suoraan työaikaa tai palkkaa. Tämä työ on kuitenkin lisääntynyt huomattavasti kolmiportaisen tuen myötä. Opettajille tulisikin maksaa korvaus laadittujen asiakirjojen määrän mukaan tai huomioida asiakirjojen laatimiseen käytetty aika työajassa paremmin.

Pedagogisten asiakirjojen hyödyllisyys

Henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa pidettiin pedagogisista asiakirjoista ehdottomasti hyödyllisimpänä sekä oppilaalle annettavan tuen että opettajan oman työn kannalta. Vastaajaryhmien välillä oli kuitenkin suuria eroja. Erityisopettajista 89 % piti HOJKSeja oman työnsä kannalta hyödyllisinä, kun taas aineenopettajilla vastaava osuus oli 65 % ja luokanopettajilla 72 %. Tätä saattaa selittää avovastausten pohjalta se, että aineenopettajat eivät toisinaan olleet tietoisia opetettavissa ryhmissään olevista tehostetun ja erityisen tuen oppilaista. Osa vastaajista kertoi, että järjestelmät, joissa pedagogiset asiakirjat ovat luettavissa, ovat vaikeaselkoisia. Asiakirjoja ja niihin tulevia päivityksiä on vaikea löytää. Muutamat vastaajat kertoivat myös, ettei heillä ollut lupaa lukea oppilaidensa pedagogisia asiakirjoja.

Oppimissuunnitelmaa piti hyödyllisenä tai erittäin hyödyllisenä oppilaalle annettavan tuen kannalta 70 % vastaajista. Myös oppimissuunnitelmien kohdalla erityisopettajat ja erityisluokanopettajat pitivät asiakirjoja selvästi hyödyllisempinä kuin aineenopettajat ja luokanopettajat. Ainoastaan 8 % aineenopettajista piti oppimissuunnitelmaa erittäin hyödyllisenä. Tämä saattaa kertoa siitä, että aineenopettajat eivät koe pystyvänsä vastaamaan tehostetun tuen oppilai-

den tarpeisiin samalla tavoin kuin erityisopettajat. Toisaalta koulunkäynnin ja oppimisen tuen käytänteet ovat luultavasti erityisopettajille tutumpia aineenopettajiin verrattuna.

Pedagoginen arvio ja pedagoginen selvitys koettiin asiakirjoista vähiten hyödyllisiksi. Pedagogista arvioita piti oppilaalle annettavan tuen kannalta hyödyllisenä tai erittäin hyödyllisenä vain 55% vastaajista ja pedagogista selvitystä 61 % vastaajista. Avovastauksista kävi ilmi, että opettajien mielestä lomakkeita on tällä hetkellä liikaa, ja niiden täyttämiseen menee liikaa aikaa suhteessa oppilaalle annettavaan konkreettiseen tukeen.

> Liikaa byrokratiaa, aivan liian pitkiä asiakirjoja, maahanmuuttajavanhemmat eivät ymmärrä, aikaa menee niiden kääntämiseen paljon tärkeämpien asioiden sijaan.
>
> **luokanopettaja, Uusimaa**

> Vähemmän avoimia kohtia, enemmän monivalintaa. Esimerkiksi mahdollisuus rastittaa oppilaalle suunnitellut tukimuodot avointen kysymysten sijaan.
>
> **erityisopettaja, Varsinais-Suomi**

Moniammatillisuudelle kiitosta, kokoonpanoa pienemmäksi

OPETTAJAT JA REHTORIT pitivät moniammatillista yhteistyötä yleisesti hyvänä asiana. Vastaajista 90 % kertoi moniammatillisen yhteistyön lisääntyneen kolmiportaisen tuen käyttöönoton jälkeen. Perusopetuslaissa edellytetään, että jokaisen oppilaan tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään pedagogisena arvioon perustuen moniammatillisessa yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Ennen erityisen tuen päätöstä oppilaan saama tehostettu tuki ja oppilaan kokonaistilanne selvitetään yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa.

Vastausten mukaan käsittely oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa, eli siis vähintään kahden oppilashuollon ammattihenkilön kanssa, koetaan aikaa vieväksi ja byrokratiaa lisääväksi.

Tuen tarpeen arvioimiseksi ajateltiin yleisesti ottaen riittävän opettajien ja erityisopettajien pedagoginen näkemys ja oppilaan tuntemus, varsinkin kun tehostetussa tuessa tukimuodot itsessään ovat samat kuin yleisessä tuessa. Vastaajat kokivat myös, että tehostetun tuen aloittaminen on nykyisellään hidas ja raskas prosessi, eikä oppilaan tuen tarpeeseen pystytä vastaamaan riittävän nopeasti.

Varsinkaan tehostettua tukea tarvitseva oppilas ei aina ole ollut oppilashuollon asiakkaana tai tarvitse oppilashuollon palveluita. Tämän johdosta oppilashuollon ammattihenkilöt eivät välttämättä tunne oppilasta lainkaan joutuessaan käsittelemään hänen tuen tarvettaan. Pakottava yhteistyövelvoite aiheuttaa oppilashuollon niukoille henkilöstöresursseille turhaa työtä. Ammattihenkilöiden aikaa käytetään oppilaaseen, jota he eivät ole välttämättä koskaan edes tavanneet. Vastaajista 68 % pitäisi riittävänä, jos yhteistyötä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa tehtäisiin tehotetussa tuessa vain tarpeen mukaan.

Erityisen tuen kohdalla useimmat pitivät hyvänä, että ennen oppilaan siirtämistä erityiseen tukeen arvioinnissa on mukana oppilasta opettavien opettajien lisäksi myös oppilashuollon ammattihenkilöitä. Opettajista 72 % totesi, että erityisen tuen oppilaan kokonaisarvioinnin tekemisen näkökulmasta yksi oppilashuollon ammattihenkilö on tarpeen. Perusteluna nousi esiin muun muassa se, että moniammatillisten työryhmän yhteistyön järjestäminen on usein käytännössä hankalaa ja saattaa näin ollen viivästyttää oppilaan siirtämistä erityisen tuen piiriin.

Useamman moniammatillisen henkilön osallistumista pidettiin yli-resursointina.

Useamman moniammatillisen henkilön osallistumista pidettiin yliresursointina varsinkin, kun nykyinen perusopetuslaki velvoittaa täydentämään erityisen tuen päätöstä tarvittaessa psykologisella tai lääketieteellisellä asiantuntijalausunnolla tai vastaavalla sosiaalisella selvityksellä.

Säätämällä pedagogisten asiakirjojen läpikäyminen yhteistyössä oppilashuollon moniammatillisen asiantuntijan kanssa tarveharkintaiseksi, varsinaiseen opetustyöhön vapautuisi aikaa kokoustamiselta ja papereiden täyttämiseltä.

> Mielestäni vain erityisen tuen aloittamiseen tarvitaan järeää kalustoa – tehostettuun riittäisi vallan hyvin luokanvalvoja, vanhemmat ja erityisopettaja. Yläkoulussa on tärkeää saada kommentteja aineenopettajilta. Mehän näemme oppilaitamme vain oman aineen tunnilla, ehkä kaksi tuntia viikossa. Tarvittaessa mukana olisi sitten tapauskohtaisesti esim. terveydenhoitaja tai kuraattori, jos oppilaan asia sitä vaatii.
>
> **aineenopettaja, Pirkanmaa**

Kunnissa keskitytty hallintoon, oppilaan tuen tarve syrjässä

VUODEN 2011 lainsäädäntömuutoksen jälkeen kunnissa on kehitetty eniten kolmiportaisen tuen hallinnollista prosessia sekä pedagogisia asiakirjoja ja niiden laadintaan liittyviä käytänteitä. Vastaajista lähes 80 % oli sitä mieltä, että pedagogisia asiakirjoja ja niihin liittyviä käytänteitä oli kehitetty riittävästi, melko paljon tai erittäin paljon. Alle yksi prosentti vastasi, että niitä ei ole kehitetty lainkaan.

Vain kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, että he olivat saaneet riittävästi täydennyskoulutusta tehostettuun ja erityiseen tukeen soveltuvaan pedagogiikkaan ja vain 41 % vastaajista oli sitä mieltä, että kunnissa on kehitetty riittävästi oppilaiden konkreettista koulunkäynnin tukea, kuten tukiopetusta tai osa-aikaista erityisopetusta.

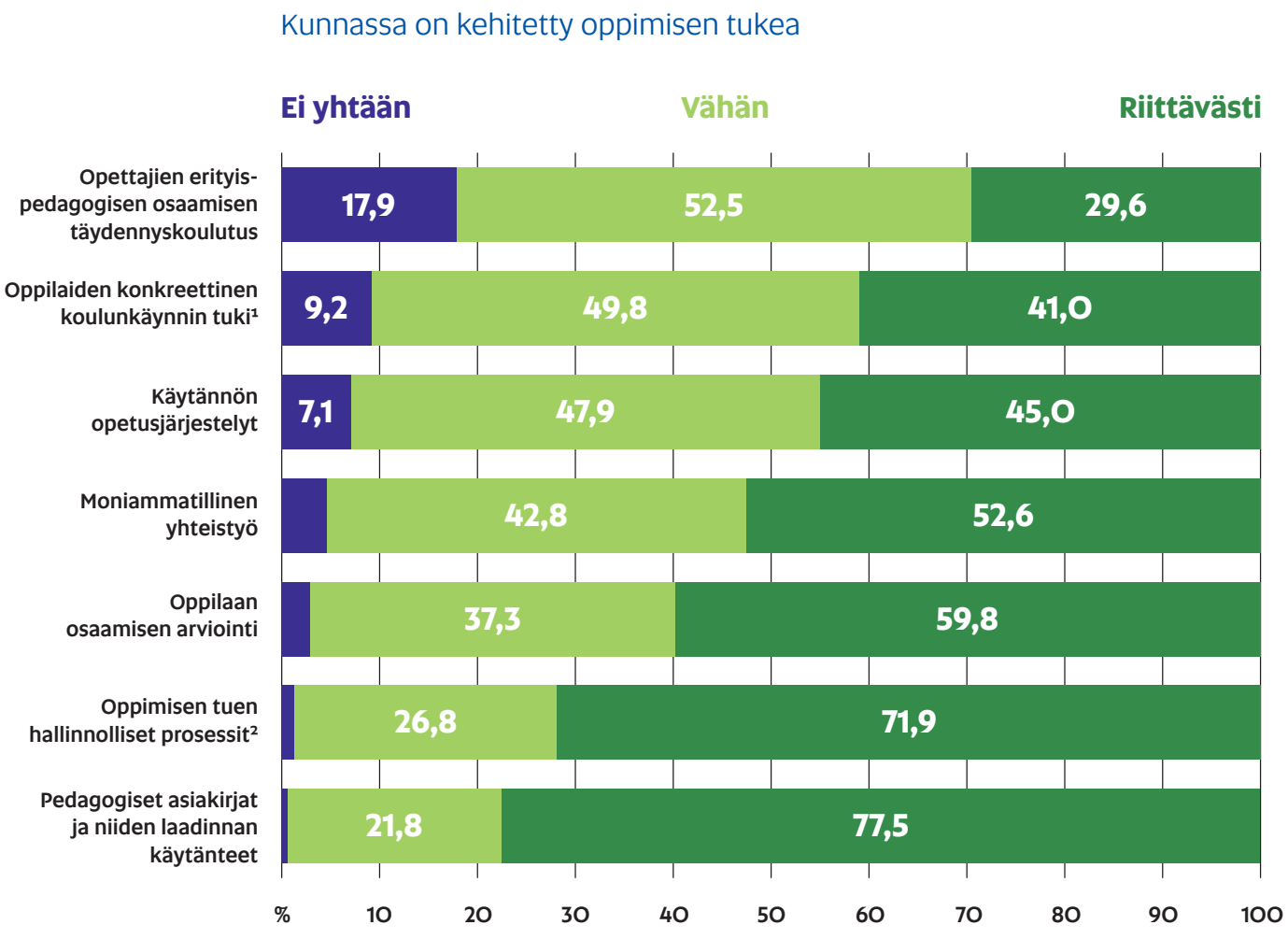

Kuvio: Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kehittäminen kunnissa vuoden 2011 jälkeen.

¹ tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, avustajapalvelut (esim. koulunkäyntiavustaja)
² esimerkiksi vastuut pedagogisten asiakirjojen tekemisessä, päätöksenteko kunnassa

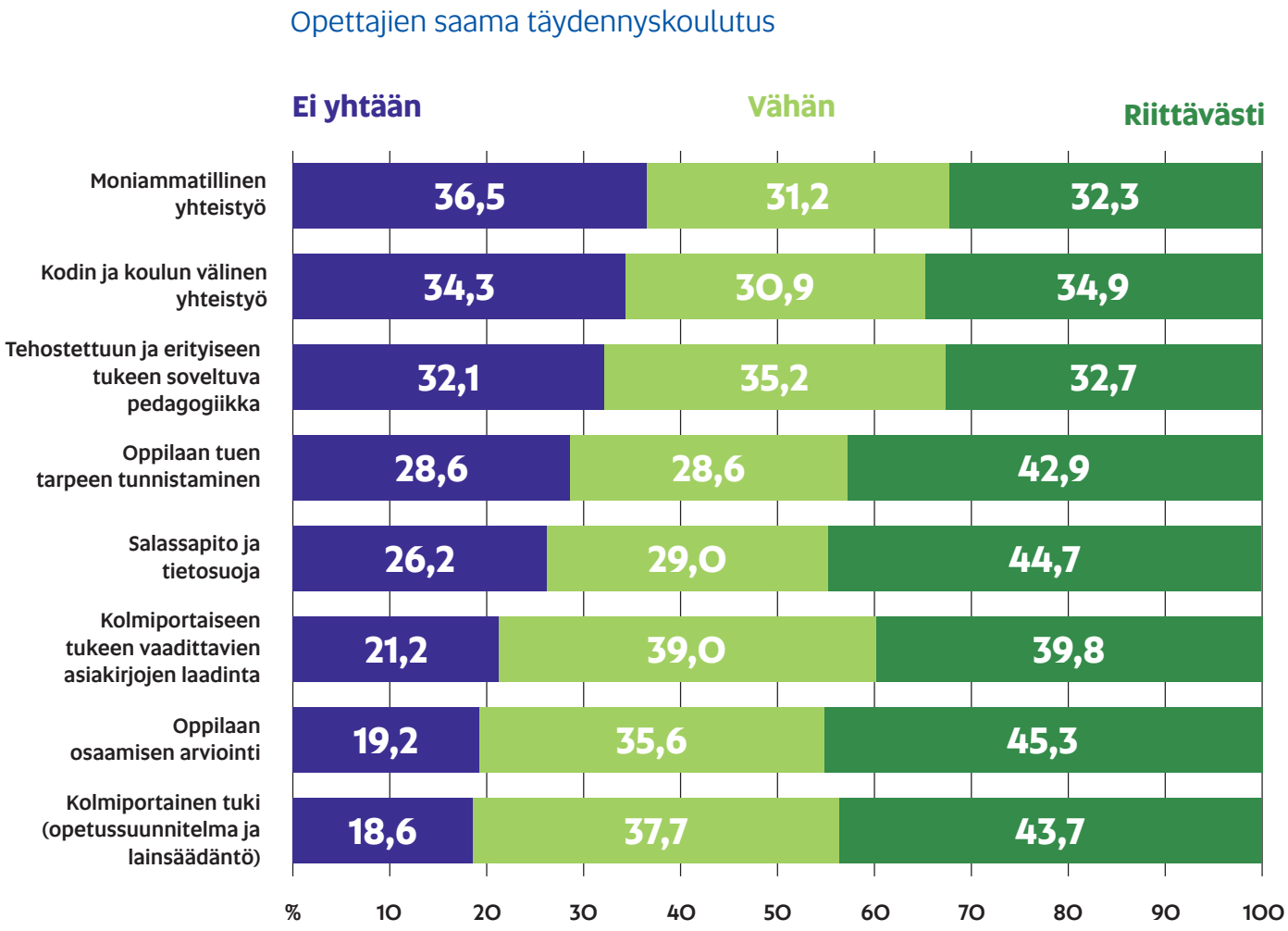

Kuvio: Opettajien saama täydennyskoulutus kolmiportaiseen tukeen.

VASTAUSTEN POHJALTA opettajien mahdollisuuksia osallistua täydennyskoulutuksiin tulee parantaa. Viidennes opettajista ei ollut saanut lainkaan täydennyskoulutusta pedagogisten asiakirjojen laadintaan. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten oppilaiden opettaminen ja kohtaaminen on toinen täydennyskoulutuksen kannalta keskeinen osa-alue. Lähes puolet vastaajista kertoi osaavansa tukea maahanmuuttajataustaisia oppilaita vähän tai ei lainkaan. Jotta maahanmuuttajataustaisten oppilaiden tarpeisiin pystytään kouluissa vastaamaan hyvin, opettajat tarvitsevat myös huomattavasti enemmän koulutusta eri kieli- ja kulttuuritaustaisten oppilaiden tukemiseen ja kielitietoiseen opetukseen.

Tulosten valossa näyttää siltä, että kuntien kehitystyössä ja täydennyskoulutuksessa on lähinnä keskitytty oppimisen ja koulunkäynnin tuen hallinnollisiin prosesseihin ja asiakirjojen laatimiseen liittyviin käytänteisiin. Oppilaiden konkreettisten tukimuotojen sekä opetushenkilökunnan yhteistyömuotojen kehittäminen on jäänyt vähemmälle huomiolle.

> Vähemmän raportointia, enemmän käytännön koulutusta ja aikaa opetuksen suunnittelulle.
>
> **luokanopettaja, Uusimaa**

Miten oppimisen ja koulunkäynnin tuen tavoitteet ovat toteutuneet?

1. Oppilaan oikeus saada oppimiselleen ja koulunkäynnilleen tukea joustavasti opetuksen yhteydessä.

Toteutunut vaihtelevasti.

Oppilaan oikeus saada tukiopetusta toteutuu suhteellisen hyvin. Erityisesti tehostetussa tuessa keskeiseksi tukimuodoksi suunnitellussa osa-aikaisessa erityisopetuksessa on suuria puutteita. Myös oppilashuollon palvelut, kuten koulukuraattori ja -psykologi, ovat joidenkin oppilaiden kohdalla vain harvoin saatavilla.

2. Oppilaille annettava tuki on muuttunut suunnitelmallisemmaksi.

Toteutunut pääosin.

Vastaajat kokevat, että tuki on muuttunut suunnitelmallisemmaksi ja järjestelmällisemmäksi. Tuen prosessien kirjaaminen on edesauttanut tätä. Kuitenkin osalle opettajista esimerkiksi yleisen ja tehostetun tuen ero on epäselvä. Tuen käytännön järjestelyissä on edelleen ongelmia, mistä johtuen tuen suunnitelmallisuutta tulee edelleen kehittää. Opettajien mahdollisuuksia päästä täydennyskoulutukseen ja koulutusmuotoja pitää edelleen kehittää. Sama tulos saatiin jo OAJ:n vuonna 2013 tekemästä selvityksestä. OAJ onkin tuonut esille sitä, että oppimisen tuen kehittämisessä on keskitytty ennen kaikkea suunnitelmiin ja hallinnollisiin käytänteisiin, mutta oppilaiden konkreettinen tuki on jäänyt puutteelliseksi.

3. Oppilaat ovat saaneet tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Ei ole toteutunut.

Varhaisessa puuttumisessa on edelleen ongelmia. Tehostetun tuen osalta prosessi on raskas, mikä osaltaan vaikeuttaa varhaista puuttumista. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen resurssit ovat riittämättömät, mikä vaikeuttaa suunnitellun tuen toteuttamista.

4. Tehostetun tuen avulla on ehkäisty oppilaan oppimiseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen tai kehitykseen liittyviä ongelmia ja syrjäytymistä.

Toteutunut vaihtelevasti.

Riittävin resurssein toteutetulla tehostetulla tuella on pystytty puuttumaan aiempaa tehokkaammin koulunkäynnin ja oppimisen pulmiin. Tehostetun tuen resursoinnissa on kuitenkin vakavia puutteita, erityisesti osa-aikaisen erityisopetuksen osalta. Tehostetusta tuesta voi tulla vakiintunut ja tehokas tukimuoto vain, jos siihen suunnatut resurssit ovat riittäviä. Nyt opettajat kokevat tehostetun tuen jäävän vain turhien papereiden täyttämiseksi, koska konkreettista tukea ei ole antaa. Opettajien erityispedagogista osaamista tulee myös vahvistaa, jotta opettajat pystyvät antamaan tehostettua tukea mahdollisimman hyvin.

5. Erityistä tukea saavan oppilaan opetus riittävine tukitoimineen on järjestetty oppilaan lähikoulussa aina, kun se on mahdollista. Erityistä tukea saavan oppilaan opetuksen resursointi on ollut riittävää.

Ei ole toteutunut.

Erityistä tukea saavien oppilaiden tukitoimet eivät ole olleet riittäviä. Vastaajista 90 % oli sitä mieltä, että yleisopetuksen ryhmissä oli oppilaita, joiden tulisi saada pienryhmäopetusta nykyistä enemmän. Luokan- ja aineenopettajien erityispedagogisia perusvalmiuksia pitää parantaa. Luokan-, aineen- ja erityisopettajien keskinäisen yhteistyön mahdollisuuksia ja taitoja on kehitettävä. Tähän on osoitettava resurssit.

Kolmiportaisen tuen käyttöönoton myötä erityisluokkia on lakkautettu. Erityisopetuksen ryhmissä oppilaan saama vahva erityisopetus ei ole seurannut oppilaiden mukana yleisopetuksen ryhmiin esimerkiksi samanaikaisopetuksena. Tämän seurauksena suurella osalla erityisen tuen oppilaista heidän oikeutensa erityisen tuen keskeiseen tukimuotoon, erityisopetukseen, ei toteudu.

Erityistä tukea saavan oppilaan resursoinnissa on vakavia puutteita. Tämä näkyy muun muassa siinä, että osa erityisen tuen oppilaista ei saa lainkaan tai hyvin vähän HOJKSin mukaista erityisopetusta. Pääsääntöisesti oppilaiden vahvempaa tuen tarvetta ei myöskään huomioida opetusryhmän koossa, joten oppilaat ovat menettäneet myös pienemmän opetusryhmän ja opettajan yksilöllisemmän ohjauksen tuoman tuen.

6. Oppilaan tuen opetusjärjestelyissä lähtökohtana on lapsen etu.

Toteutunut vaihtelevasti.

Opettajista joka neljäs arvioi, ettei lapsen etu toteudu oppilaan tuen opetusjärjestelyissä. Lapsen edun toteutumisen kannalta on tärkeää, että oppilas on mukana häntä koskevissa oppimisen ja koulunkäynnin tuen prosesseissa. Lapsen etu ei voi myöskään toteutua tapauksissa, joissa lakisääteisiä tukitoimia, kuten osa-aikaista erityisopetusta, ei voida antaa riittävästi resurssien puutteen vuoksi. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen resursoinnissa ei huomioida riittävästi oppilaiden tuen tarvetta. Tämä näkyy myös erittäin suuressa vaihtelussa tukea saavien oppilaiden osuudessa eri kunnissa ja annettavan erityisopetuksen määrässä. Tuen opetusjärjestelyjä ohjaa ennen kaikkea opetuksen järjestäjän resurssitilanne.

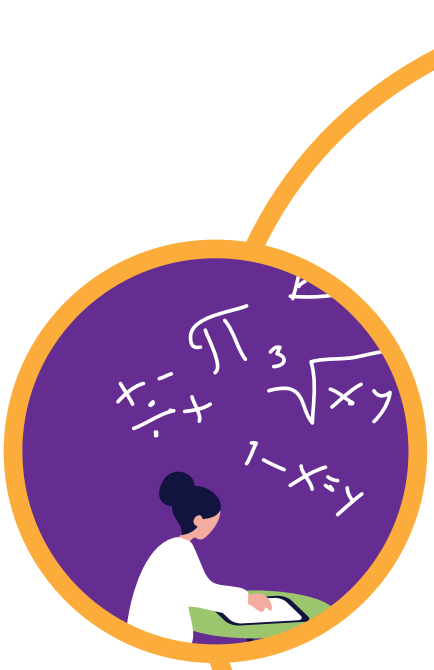

Tehostetusta tuesta voi tulla vakiintunut ja tehokas tukimuoto vain, jos siihen suunnatut resurssit ovat riittäviä.

OAJ ehdottaa toimenpiteiksi

1. Resurssit ja tietopohja riittäväksi

- Julkisella vallalla on perustuslaillinen velvollisuus turvata sivistyksellisten perusoikeuksien toteutuminen (16 §). Kunnissa on oltava sellaiset resurssit, että lakisääteinen tuki toteutuu jokaiselle oppilaalle. Tätä on arvioitava säännöllisesti.
- Opettajia on oltava riittävästi suhteessa oppilaiden määrään OAJ:n Reittiopas kuntapäättäjille -ehdotusten mukaisesti. Opettajamitoitus on kirjattava lain tasolle. *
- Valtion erityisavustusten määrärahaa on kasvatettava ja sitä on osoitettava kouluihin, joissa on paljon tukea tarvitsevia oppilaita.
- Aluehallintoviraston (AVI) on kerättävä ja julkaistava säännöllisesti tietoa tukipäätöksistä ja käytännön tuen toteutumisesta osana peruspalveluiden arviointia. Samoin kuntien on pidettävä ajan tasalla tiedot tukipäätöksistä ja arvioitava tuen toteutuminen käytännössä.

2. Oppilaan oikeus erityis- tai pienryhmään on turvattava lailla

- Erityisluokkia ja pienryhmäopetusta tarvitaan edelleen. Pienessä ryhmässä annettava opetus on kirjattava lain tasolle tuen muodoksi. Oppilaan tarvetta pienessä ryhmässä annettavaan opetukseen on arvioitava säännöllisin väliajoin. *

3. Aluehallintovirastolle oma-aloitteinen puuttumisoikeus laiminlyönteihin

- Kuntien erityisoppilaiden määrässä on suuria eroja ja käytänteet erityiseen tukeen siirtämisestä vaihtelevat. Mikäli AVI:n tietoon tulee, ettei oppilaan oikeus tukeen ole toteutunut lain mukaisesti, AVI:lla tulee olla oikeus puuttua oma-aloitteisesti laiminlyönteihin ilman raskasta kanteluprosessia. *

4. Moniammatillinen yhteistyö joustavammaksi

- Tehostetun tuen aloittamisen ja järjestämisen käsittelisivät pääasiassa oppilaan opettajat. Tarvittaessa mukaan pyydettäisiin oppilashuollon ammattihenkilö tai ammattihenkilöt. *
- Ennen erityisen tuen päätöstä oppilaan kokonaistilanteen selvityksen tekemiseen riittäisi oppilaan opettajien lisäksi yksi oppilashuollon ammattihenkilö. *

5. Opettajien työaika riittäväksi

- Pedagogisten asiakirjojen laatimiseen on suunnattava työaikaa opettajille. Asiakirjojen laatimisen määrä on huomioitava yhteissuunnitteluajan suunnittelussa.
- Opettajille on maksettava kahden tunnin palkka jokaisesta laatimastaan pedagogisesta asiakirjasta, kunnes perusopetuksen vuosityöaikamalli toteutuu.

6. Lomakkeiden laatimista yksinkertaistettava

- Opetushallituksen on laadittava pedagogisten asiakirjojen mallipohjiin mallikuvauksia ja monivalintakohtia. Lomakkeiden päällekkäisyyksiä tulee karsia.
- Opetuksen järjestäjän on huolehdittava tietojärjestelmien toimivuudesta, jotta lomakkeiden täyttäminen ja päivittäminen on mahdollisimman sujuvaa. Pedagogisiin asiakirjoihin kirjatut tiedot tulee voida helposti siirtää lomakkeesta toiseen.
- Oppimissuunnitelmaan ja oppilaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan pitää kirjata oppilaan tukea suunniteltaessa annettava tuki viikoittaisena tuntimääränä.
- Opetuksen järjestäjien tulee kehittää toimintamalleja opettajien välisen tiedonkulun parantamiseksi oppilaiden tuen tarpeesta. Pedagogiset asiakirjat tulee olla helposti oppilaan opettajien saatavilla.

7. Opettajien osaamisen kehittäminen välttämätöntä

- Erityisopettajia ja erityisluokanopettajia pitää kouluttaa lisää, koska kelpoisia erityisopettajia ei ole saatavilla riittävästi. Työn houkuttelevuuden ja työssä pysymisen edistämiseksi palkkauksen täytyy vastata tehtävän vaativuutta ja työmäärää.
- Luokan- ja aineenopettajien erityispedagogisia perusvalmiuksia pitää parantaa. Luokan-, aineen- ja erityisopettajien keskinäisen yhteistyön mahdollisuuksia ja taitoja on kehitettävä. Tähän on osoitettava resurssit.
- Erityisopettajaopinnoista pitää maksaa kaikille opettajille vähintään kaksoiskelpoisen opettajan tutkintolisä.
- Samanaikaisopetusta pitää lisätä ryhmissä, joissa on tukea tarvitsevia oppilaita. Tämä pitää ottaa huomioon työvuotta suunniteltaessa.
- Kaikissa harjoittelukouluissa pitää olla mahdollisuus perehtyä tukea tarvitsevien oppilaiden opettamiseen ja samalla harjoitella yhteistyötaitoja ja samanaikaisopetusta. Harjoittelukouluihin pitää voida tarpeen vaatiessa perustaa erityisluokkia ja pienryhmiä. Opettajankoulutuksessa on tehtävä yhteistyötä alueen erityiskoulujen ja -luokkien välillä.
- Kuntien on mahdollistettava opettajien pääsy erityispedagogiseen täydennyskoulutukseen työajalla esimerkiksi palkkaamalla opettajalle sijainen ja korvaamalla koulutuksesta aiheutuvat muut kulut.
- Opettajien ammattinimike on suojattava ja perustettava opettajarekisteri ajantasaisen opettajatarpeen ennakoimiseksi.

Opettajille on maksettava kahden tunnin palkka jokaisesta laatimastaan pedagogisesta asiakirjasta.

i

* Tähdellä merkittyihin kohtiin on lakimuutosehdotus erillisessä liitteessä.

Lähteet

1. Perusopetuslaki (642/2010)

2. HE 109/2009. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta.

3. OAJ. 2013. Toteutuuko kolmiportainen tuki. OAJ:n julkaisuja.

4. Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki. Selvitys kolmiportaisen tuen toimeenpanosta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:2

5. Jahnukainen, M. ja Pulkkinen, J. 2015. Erityisopetuksen järjestäminen ja resurssit kunnissa lakimuutosten jälkeen. Teoksessa Jahnukainen, M., Kontu, E., Thuneberg, H., Vainikainen, M-P (toim.). 2015. Erityisopetuksesta oppimisen ja koulunkäynnin tukeen. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 67.

6. Opetushallitus. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki.
http://oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki

7. Kuvio mukaeltu teoksesta Kolehmainen, A. ja Lahtinen, N. (toim.). 2011. Koulutuksen vuosikirja 2011–2012. Jyväskylä: PS-kustannus. s. 357.

8. Suomen virallinen tilasto (SVT): Erityisopetus [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-1595. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 31.3.2017].
http://www.stat.fi/til/erop/

9. Arvio perustuu Opettajat Suomessa -julkaisun tietoihin vuosilta 2010 ja 2013. Vuonna 2010 erityisluokanopettajia ja erityisopettajia oli Suomessa yhteensä 5380, vuonna 2013 yhteensä 5478. Seuraava kerran Opettajat Suomessa julkaistaan vuoden 2017 aikana.

10. Suomen virallinen tilasto (SVT): Erityisopetus [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-1595. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 31.3.2017].
http://www.stat.fi/til/erop/

11. Suomen virallinen tilasto (SVT): Erityisopetus [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-1595. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 31.3.2017].
http://www.stat.fi/til/erop/

12. Kirjavainen, T. & Pulkkinen, J. & Jahnukainen, M. 2014. Erityisoppilaiden osuuksien kuntakohtaiseen vaihteluun vaikuttaneet tekijät vuosina 2001–2010. Yhteiskuntapolitiikka 79:6

13. Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjaon kokonaistilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-3279. Tuloerot 2015, 1. Tuloerojen kehitys Suomessa vuodesta 1995 vuoteen 2015 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 31.3.2017].
http://www.stat.fi/til/tjkt/2015/02/tjkt_2015_02_2016-12-20_kat_001_fi.html

14. Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2003, 2006, 2009, 2012, 2015. PISA-ensituloksia. Saatavilla osoitteesta:
https://ktl.jyu.fi/pisa/julkaisut

15. Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2012. Perusopetuksen laatukriteerit. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:29

16. Opetushallinnon tietopalvelu Vipunen. Opetusryhmäkoot. [viitattu 4.4.2017] https://vipunen.fi/fi-fi/perus/Sivut/Henkil%C3%B6st%C3%B6.aspx

17. Harjunen, E., Hietala, R., Lepola, L., Räisänen, A., & Korpi, A. 2017. Arvioinnilla luottamusta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

18. THL. 2016. Kouluterveyskysely 2015. http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/Kouluterveyskysely/Kouluterveyskysely_2015.pdf

19. Alatupa, S. (toim.), Karppinen, K., Keltikangas-Järvinen, L., Savioja, H. 2007. Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma. Helsinki: Sitra

Toimenpide-ehdotuksena muutoksia lakiin

Raportissa esitetyt toimenpiteet vaativat tuekseen seuraavia lainsäädännöllisiä muutoksia. Muutokset sinisellä kursiivilla.

Opettajamitoitus

Perusopetuslain 37 §:n 2 momenttia täydennetään seuraavasti, jotta voidaan turvata riittävä määrä opettajia suhteessa oppilasmäärään.

37 § Henkilöstö

Jokaisella koululla, jossa järjestetään tässä laissa tarkoitettua opetusta, tulee olla toiminnasta vastaava rehtori.

Opetuksen järjestäjällä tulee olla opetuksen järjestämismuoto huomioon ottaen riittävä määrä opettajan virkoja tai työsopimussuhteisia opettajia.

Esiopetuksessa opettajan virkoja tai työsopimussuhteisia opettajia on oltava vähintään yksi enintään kolmeatoista esiopetukseen osallistuvaa lasta kohden. Mikäli esiopetuksessa oleva lapsi osallistuu esiopetusta ennen tai sen jälkeen varhaiskasvatukseen, on opettajan virkoja tai työsopimussuhteisia opettajia oltava vähintään yksi enintään seitsemää esiopetukseen osallistuvaa lasta kohden.

Perusopetuksen vuosiluokilla 1–2 opettajan virkoja tai työsopimussuhteisia opettajia on oltava vähintään yksi enintään kahdeksaatoista oppilasta kohden ja vuosiluokilla 3–9 opettajan virkoja tai työsopimussuhteisia opettajia on oltava vähintään yksi enintään kahtakymmentä oppilasta kohden. Yhdysluokilla ja työturvallisuuden kannalta erityisissä oppiaineissa opettajan virkoja tai työsopimussuhteisia opettajia on oltava vähintään yksi enintään kuuttatoista oppilasta kohden.

Mikäli esiopetukseen tai perusopetukseen osallistuvien oppilaiden joukossa on tehostetun tuen oppilaita tai eri kieli- ja kulttuuritaustaisia oppilaita, joilla ei ole riittävää opetuskielen osaamista, lasketaan nämä oppilaat oppilasmäärään kertoimella 1,5 ja erityisen tuen oppilas kertoimella 2.

Erityisopettajan virkoja tai työsuhteisia erityisopettajia on oltava vähintään yksi sataa oppilasta kohden. Erityisluokanopettajia on oltava vähintään yksi enintään kymmentä erityisen tuen oppilasta kohden, vähintään yksi enintään kahdeksaa perusopetuslain 25 §:n 2 momentissa tarkoitettua pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevaa oppilasta kohden ja vähintään yksi enintään kuutta vaikeimmin kehitysvammaista oppilasta kohden. Oppilaanohjaajan virkoja tai työsuhteisia oppilaanohjaajia on oltava vähintään yksi enintään kahtasataa oppilasta kohden.

Työturvallisuuden kannalta erityisiä oppiaineita ovat taito- ja taideaineet kuten käsityö ja kotitalous ja luonnontieteellisistä aineista fysiikka ja kemia. Näiden oppiaineiden opetuksessa opettajia on oltava vähintään yksi enintään kuuttatoista oppilasta kohden.

Lisäksi opetuksen järjestäjällä voi olla tuntiopettajia, koulunkäyntiavustajia ja muuta henkilöstöä.

Rehtorin ja opettajien kelpoisuusvaatimuksista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Opetushallitus voi tarvittaessa antaa asetuksen säännöksiä täydentäviä määräyksiä. Aluehallintovirasto voi erityisestä syystä myöntää kelpoisuusvaatimuksista erivapauden.

Oppilaan oikeus pienryhmään

Säädetään uudeksi tuen muodoksi pienessä, muutaman oppilaan ryhmässä, annettava pienryhmäopetus lisäämällä perusopetuslain 16:ään uusi momentti ja muutetaan pykälän otsikkoa seuraavasti:

16 § Tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus *ja pienryhmäopetus*

Oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiopetusta.

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa.

Oppilaalla, jonka opetus on pedagogisesti perusteltua järjestää tilapäisesti pienemmässä ryhmässä, on oikeus saada pienryhmäopetusta.

Täsmennetään velvollisuutta tarkistaa oppilaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, sisällyttämällä 17 a §:ään arvio siitä, tarvitseeko oppilas pienemmän opetusryhmän.

17 a § Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Suunnitelma on laadittava, jollei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä oppilaan ja huoltajan tai tarvittaessa oppilaan muun laillisen edustajan kanssa. Suunnitelmasta on käytävä ilmi oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Suunnitelma tarkistetaan tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaiseksi. *Samalla on arvioitava, tarvitseeko oppilas pienemmän opetusryhmän.* Suunnitelman keskeisestä sisällöstä määrätään opetussuunnitelman perusteissa.

Yhteistyö oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa

Perusopetuslain 16 §:n 2 mom. ja § 17 §:n 3 mom. muutetaan seuraavasti:

16 a § Tehostettu tuki

Tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen *oppilasta opettavien opettajien yhteistyössä sekä tarvittaessa* moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilön tai ammattihenkilöiden kanssa.

17 § Erityinen tuki

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa siten kuin hallintolain (434/2003) 34 §:ssä säädetään sekä hankittava oppilaan opetuksesta vastaavilta selvitys oppilaan oppimisen etenemisestä ja oppilashuollon *ammattihenkilön tai tarvittaessa ammattihenkilöiden* kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehty selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta sekä tehtävä näiden perusteella arvio erityisen tuen tarpeesta (pedagoginen selvitys). Pedagogista selvitystä on tarvittaessa täydennettävä psykologisella tai lääketieteellisellä asiantuntijalausunnolla tai vastaavalla sosiaalisella selvityksellä. (30.12.2013/1288)

Aluehallintoviraston oma-aloitteinen puuttumisoikeus

Muutetaan kuntalain 10 § 2 mom.

10 § Kuntien seuranta ja laillisuusvalvonta

Aluehallintovirasto voi *oma-aloitteisesti tai* kantelun johdosta tutkia, onko kunta toiminut voimassa olevien lakien mukaan sekä käyttää aluehallintovirastosta säädetyn lain (896/2009) 20 §:n mukaisia pakkokeinoja.

OAJ muistuttaa, että jokaisella oppilaalla on oikeus tarvitsemaansa tukeen jokaisena koulupäivänä. Opettajat ovat valmiita antamaan tätä tukea, kunhan heille annetaan siihen mahdollisuus.

OAJ

KYSY LISÄÄ
Päivi Lyhykäinen, erityisasiantuntija
paivi.lyhykainen@oaj.fi, +358 50 553 8111

Heljä Misukka, koulutusjohtaja
helja.misukka@oaj.fi, +358 50 528 6682

Vesa Ilves, tutkija
vesa.ilves@oaj.fi, +358 40 766 4066

Kiitämme tämän julkaisun kirjoittamiseen osallistunutta korkeakouluharjoittelijaamme Anna Maria Airaksista.

LUE NETISTÄ
www.oaj.fi → OAJ vaikuttaa → Oppimisen tukipilarit

SEURAA SOMESSA
Facebook /oajry
Twitter @oajry
Instagram @oajry

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ

HUHTIKUU 2017 KUVITUKSET PIETARI POSTI